

KONSTRUKTIO *MENNÄ KUIN X* SANOMALEHDISSÄ

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
18.5.2015

Laura Linna

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja aikaisempi tutkimus	1
1.2. Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimushypoteesit	3
1.3. Teoreettiset lähtökohdat	4
1.4. Tutkimusmenetelmä	6
1.5. Tutkimusaineisto	7
2. TEORIA	12
2.1. Kognitiivinen kielioppi	12
2.2. Kognitiivinen kielioppi Suomessa	14
2.3. Konstruktiokielioppi	16
2.4. Konstruktionistiset lähestymistavat	19
2.5. Konstruktiokielioppi Suomessa	21
2.6. Metaforat	23
3. ANALYYSI	26
3.1. Yleistä	26
3.2. X allatiivissa	34
3.3. X illatiivissa	37
3.4. X nominatiivissa	39
3.5. X partitiivissa	44
3.6. X inessiivissä	48
3.7. X adessiivissa	50
3.8. X instruktiivissa	53
3.9. Analyysi kokoavasti	56
4. PÄÄTÄNTÖ	61
LÄHTEET	66

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja aikaisempi tutkimus

Tutkimusaiheeni on konstruktio *mennä kuin X* kirjoitetussa suomen kielessä (sanomalehtikieli). Konstruktio on sellaisia kieleen vakiintuneita malleja tai kokonaisuuksia, joissa yleensä ainakin jokin osa vaihtelee (J. Leino 2010: 74). Konstruktio *mennä kuin X* rakentuu liikeverbistä *mennä*, *kuin*-konjunktiosta ja konjunktiota seuraavasta, varioivasta X:stä, joka on esimerkiksi substantiivilauseke (NP). X:n on muodostettava muoto- ja merkityskokonaisuus konstruktion alkuosan *mennä kuin* kanssa, jotta se kuuluisi konstruktion, eivätkä kaikki konstruktion alkuosaa *mennä kuin* seuraavat lausekkeet ole osa konstruktioita *mennä kuin X*. Esimerkki konstruktioista on *mennä kuin [kuumille kiville]*, sillä konstruktio muodostaa selkeän muoto- ja merkityskokonaisuuden. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää konstruktion variaatiota sanomalehtikielessä ja sen vakiintuneisuus sanomalehtikieliseen tutkimusaineistooni.

Verbeillä kuvataan tyypillisesti dynaamisia tilanteita, joihin sisältyy muutosta, ja monet verbit ovat monimerkityksisiä ja merkitykseltään joustavia (VISK 2008 § 445–449). *Mennä* on yksi suomen kielen yleisimpiä sanoja: se on verbeistä sijalla 14 ja kaikista sanoista sijalla 68 (Saukkonen, Haipus, Niemikorpi & Sulkala 1979: 41–42, 400). Nykysuomen sanakirja (NS 1978 s.v. *mennä*) kuvaa verbille useita merkitysryhmiä, joita ovat poistuminen tai joutuminen johonkin, poistuminen ajattelematta liikkeen päämäärää, olotilan tai muodon muuttuminen, sijainti, sopiminen sekä mahtuminen ja liike yleensä ja siitä johtuvat merkitykset (NS 1978 s.v. *mennä*). Poistumisen ja johonkin joutumisen -merkitysryhmä sekä liikkeen yleensä ja siitä johtuvien merkitysten -merkitysryhmä sisältävät myös verbin kuvaannollista käyttöä. Ensimmäistä merkitysryhmää edustavat esimerkiksi *Asia meni Marjan korviin*, *Potilas on viime päivinä mennyt alaspäin*, *viinaan menevä*, *mennä itseensä* ja jälkimmäistä *menee hyvin*, *menee huonosti*. Olotilan tai muodon muuttumista voidaan kuvata esimerkein *meni kalpeaksi*, mutta myös *Työ meni vikaan* ja *Menkään syteen tai saveen*. Näissäkin esimerkeissä kuvaannollisuus on huomattavaa.

Kielet laajentavat usein deiktisten liikeverbien käytön monenlaisiin metaforisiin ja kielipillisiin tarkoituksiin. Suomen kielen deiktisten liikeverbien *tulla* ja *mennä* kehitys

kohti abstraktimpaa käyttöä seuraa tiettyjä konseptuaalisia metaforia, ja myös muunlaisia kognitiivisia operaatioita, missä tilanne määrää tarkastelustrategian. (Huumo & Sivonen 2010a: 111–112.) Jääskeläisen (2012: 67) mukaan *mennä*-verbillä on paikkansa monenlaisissa kieliopillistuneissa rakenteissa, joissa verbin perimmäinen liikkeen kuvaamisen merkitys saattaa olla painunut jo kauaskin. Edellisten esimerkkien ohella myös *mennä kuin X* -konstruktiio kuuluu tähän ryhmään.

Konjunktio *kuin* on osa konstruktiota *mennä kuin X*. Konjunktio on taipumattomia sanoja, jotka kytkevät toisiinsa kahta tai useampaa lausetta, lauseketta, sanaa tai sananosaa luoden niiden välille syntaktisen tai semanttisen suhteen (VISK 2008 § 812). Sana *kuin* on omanlaisensa konjunktio, jota voi nimittää myös vertailukonjunktiksi. Syntaktiselta kannalta *kuin* ei ole selvä rinnastuskonjunktio, koska se ei kytke kahta toisistaan riippumatonta lauseketta tai lausetta. Sana *kuin* on rinnastuskonjunktio kaltaisen kuitenkin sikäli, että se voi kytkeä mitä hyvänsä elementtejä, jopa yhdyssanan osia toisiinsa. Silloin kun *kuin*-sanan sisältämä lauseke tai lause esiintyy ilman edeltävää vertailu- tai suhteutussanaa, *kuin* vastaa merkitykseltään ilmausta *niin kuin* tai *samoin kuin*. (VISK 2008 § 819.)

Sanat muodostavat toisten ilmausten kanssa lausekkeita, ja lausekkeet nimetään sen edussanan sanaluokan mukaan (VISK § 439). Keskeinen lauseketyyppi on substantiivilauseke eli NP. Substantiivilausekkeella tarkoitetaan ensinnäkin lauseketta, jonka edussana on substantiivi, mutta NP:n edussana voi olla myös pronomini tai numeraali. (VISK 2008 § 442). Tutkimani X on yleisimmin substantiivilauseke (NP), jonka edussana on substantiivi.

Sijapäätteet ovat taajaan esiintyvien kielenyksiköiden yleiseen tapaan laaja-alaisia ja merkitykseltään joustavia. Ne esiintyvät monissa erilaisissa kieliopillisissa rakenteissa ja erilaisiin sisältösanoihin liittyneinä, myös erilaisissa kontekstityypeissä. Sijapäätteet saavat merkityksensä osana lausekokonaisuutta, tekstiyhteyttä ja suhteessa kielen järjestelmän tarjoamiin ilmaisuvaihtoehtoihin. (Onikki-Rantajääskö 2001: 13.)

Suomen kielestä on tutkittu sekä verbejä että verbikonstruktiota. Esimerkiksi Jari Sivonen (2005) on tutkinut liikeverbeistä yleiskielen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien semantiikkaa kognitiivisen kieliopin kehyksessä. Anni Jääskeläinen (2012) on tutkinut

verbeihin *mennä* ja *tulla* liittyvää mielikuvaisuutta niihin liitettävien ääntä kuvaavien verbien kautta: *tulla* tai *mennä* ja siihen liittyvä ääntä kuvaava verbi, muodostavat yhdessä konstruktion (Jääskeläinen 2012).

Myös pelkkää *mennä*-verbiä ja *kuin*-vertauksia on tutkittu jo aikaisemmin. Jarmo Haapaharju (2008) on tutkinut *mennä*-verbiä osana kohdekonstruktiota *Erkki menee Turkuun* ja lähdekonstruktiota *Erkiltä meni elämänilo*. Haapaharju (2008) pitää lähdekonstruktiota idiomaattisempänä kuin kohdekonstruktiota, eli konstruktion merkitys on semanttisesti kauempana verbin perusmerkityksestä kuin kohdekonstruktion merkitys. Haapaharjun (2008) tutkimuksen teoreettinen tausta on konstruktiokieliopissa. Tarja Riitta Heinonen (2010) on kuvannut *kuin*-vertauksia rakenteelliselta ja leksikaaliselta kannalta. Heinosen tutkiessa vertausrakennetta produktiivina rakenteena hänen teoreettinen taustansa on käyttöpohjaisessa konstruktiokieliopissa. Heinonen (2010) esittää, että *kuin*-vertaus on konstruktio tai merkitystä kantava rakenne. Haapaharjun ja Heinosen tutkimukset eivät ole kuitenkaan käsitelleet konstruktiota *mennä kuin X*, eli oma tutkimukseni eroaa heidän tutkimuksistaan.

Kimmokkeena omalle tutkimukselleni oli havainto siitä, että *mennä kuin X* toistuu sekä kirjoitetuissa teksteissä että omassa kielenkäytössäni. Aineistoon (sanomalehdet) perehtyminen vahvisti käsitystäni siitä, että *mennä kuin X* on vakiintunut kielenkäyttöön. Konstruktion toistuvuus ja aikaisemman tutkimuksen puute toimivat perusteena omalle tutkimukselleni.

1.2. Tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimushypoteesit

Tutkimusongelmani tiivistyy seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen on *mennä kuin X* -konstruktion variaatio?
2. Onko konstruktio vakiintunut kirjoitettuun suomen kieleen (sanomalehtikieli)?

Tutkimushypoteesini on, että konstruktion muoto varioi ja *mennä*-verbillä ja erityisesti *kuin*-konjunktiota seuraavalla X:llä esiintyy taiputusmuotoja, jotka ovat tässä konstruktiossa selkeästi vakiintuneet kirjoitettuun kieleen: *mennä kuin X* -konstruktiolla on vakiintunut paikkansa kirjoitetussa suomen kielessä (sanomalehtikieli), mikä mahdollistaa

konstruktion produktiivisuuden verbin ja X:n muodon ja merkityksen sallimissa rajoissa. Tutkimuksessani korostuu X:n muoto, mutta otan myös kantaa sen sanaluokkaan ja merkitykseen: muodolla ja merkityksellä on suhde toisiinsa. Muoto selviää tutkimalla, millainen X on *kuin*-konjunktioita seuraavana kollokaattina.

1.3. Teoreettiset lähtökohdat

Tutkimukseni teoreettisena taustana on kognitiivinen kielentutkimus ja konstruktiokielioppi. Näiden lisäksi myös eri tutkijoiden kirjoittama metaforateoria vaikuttaa tutkimukseeni. Kognitiivisen kielentutkimuksen toista päähaaraa, kognitiivista semantiikkaa, edustavat tutkijat ja tutkimukset, jotka keskittyvät kognition ja kielen koodaaman semanttisen järjestelmän väliseen suhteeseen, eli käsite rakenteen ja kielen merkitysrakenteen väliseen suhteeseen. (Jaakola 2011: 122.)

Yksi kognitiivisen kieliopin tärkeä lähtökohta koskee kielitiedon ja maailmantiedon välistä suhdetta. Lingvististä tietoa ei voi mielekkäästi erottaa muusta tiedosta, vaan se, mitä puhuja tietää jostakin entiteetistä, vaikuttaa siihen viittaavan ilmauksen merkitykseen. Kognitiivisen näkemyksen mukaan sanat eivät ole merkityssäiliöitä, vaan ne avaavat tien laajaan maailmantietoon ja rikkaisiin merkitysrakenteisiin. (Sivonen 2005: 32–33.)

Ilmauksia, joissa yhdistyvät kuvaannollisuus ja monisanaisuus, kutsutaan idiomeiksi. Idiomit ovat kokonaisuuksia, joissa on kaksi tai useampi sana ja joiden merkitys on eri kuin sanojen kirjaimellisten merkitysten summa. Idiomit ovat olennainen osa kielenkäyttöä, sillä usein kuvaannollisella ilmauksella pystytään välittämään merkityksiä, joiden kirjaimelliseen selittämiseen kuluisi yhden ilmauksen sijasta useita lauseita. Idiomit kantavat hienovaraisia merkitysvivahteita, joiden selittäminen veisi arkipäivän kielenkäytössä kohtuuttomasti aikaa ja olisi varsin vaivalloista. Idiomeja myös käytetään melko runsaasti. Idiomit eivät ole suomen kielen erityispiirre, vaan niitä löytyy mahdollisesti kaikista kielistä. (Mäntylä 2006: 153–154.)

Suomessa verbilausekeidiomi koostuu yleensä finiittiverbistä ja komplementista, joka on taivutettu nomini *ottaa päähän* 'harmittaa'. On myös jonkin verran verbillisiä

idiomeja, jotka koostuvat subjektista ja finiittiverbistä *nakki napsahtaa*. Yhdessä näitä nimitetään verbillisiksi idiomeiksi. Suomessa voidaan katsoa olevan myös fraasiverbejä *antaa ylen*, jotka toimivat lauseessa samaan tapaan kuin yksisanainen verbi. Usein samat fraasit esiintyvät myös yhdysverbeinä *ylenantaa*. Raja idiomin ja fraasiverbin välillä ei ole mitenkään selkeästi vedettävä, koska myös jotkut selkeästi idiomiksi laskettavat lausekkeet käyttäytyvät kuten yksisanaiset verbit *potkaista tyhjää* vs. *kuolla* mutta **tyhjääpotkaista*. (Nenonen 2002: 55–56.) Myös konstruktiolla *mennä kuin X* on idiomaattista käyttöä.

Tutkimassani *mennä kuin X* -konstruktiossa varioiva *X* edustaa maailmantietoa, ensyklopedisuutta, ja se vaikuttaa koko konstruktion merkitykseen. Konstruktiossa *mennä kuin [kuumille kiville] X [kuumille kiville]* edustaa maailmantietoa, joka voi olla tuttua erikielisille puhujille. Toisaalta suomenkieliselle puhujalle ei tarvitse kuvata konstruktion jokaisen komponentin merkitystä erikseen, jotta hän ymmärtäisi konstruktion merkityksen. Siksi konstruktiolla *mennä kuin [kuumille kiville]* voi esiintyä esimerkiksi sanomalehtikielessä ilman, että sen merkitystä tarvitsee lukijalle avata.

Konstruktiokieliopin näkemyksen mukaan kieli on kokoelma konstruktioita. Tällaisia konstruktioita ovat sanat, morfeemit ja syntaktiset kokonaisuudet. Konstruktiot ovat aina muodon ja merkityksen yhteenliittymiä. Konstruktioiden merkitykset ovat milloin konkreettisia, milloin abstraktimpia. (Siirainen 2006: 614.) Osa tutkijoista pitää konstruktiokielioppia ja kognitiivista kielitiedettä saman ajattelutavan eri kielen osaluoksiin fokuoivina puoliskoina (Kotilainen & Herlin 2012: 14).

Sekä kognitiivisen kieliopin että konstruktiokieliopin keskeisiin taustaoletuksiin kuuluu näkemys, jonka mukaan kielellinen muoto ja merkitys ovat erottamattomassa yhteydessä toisiinsa. Kognitiivisessa kieliopissa muodon ja merkityksen suhdetta valaisee symbolisen merkin käsite. Symbolisella merkillä on semanttinen (merkitys) ja fonologinen (muoto) napa, ja näitä napoja yhdistää symbolinen suhde. Konstruktiokieliopissa tätä jakoa ei tehdä yhtä selvästi, mutta vastaava jako on silti olemassa. Konstruktiokieliopissa kielen perusyksikkö on konstruktiio, joka esitetään attribuutti–arvo-matriisina, jossa on yleensä kaksi piirrekimppua *syn* ja *sem*. *Syn* kuvaa konstruktion syntaktisia ja *sem* semanttisia ominaisuuksia. Nämä piirrekimput ovat kuitenkin elimellisesti yhteydessä toisiinsa ja konstruktioiden yhdistämisessä ne ovat tasa-arvoisessa asemassa. Kognitiiv-

vinen kielioppi on nähtävästi keskittynyt kuvaamaan pääasiassa semanttista napaa, ja konstruktiokielioppi painottaa selvästi enemmän rakenteen kuvausta. (J. Leino 2003: 64–65.)

Konstruktiokieliopin piirissä kielenkäytön perusyksikkö on konstruktio. Kognitiivisessa kieliopissa sitä vastaa rakenneskeema. Konstruktio on huomattavasti täsmällisempi muotorakenteen kuvaus kuin rakenneskeema. Kognitiivinen kielioppi kertoo rakenneskeemojen olevan yhteismitallisia semanttisten skeemojen kanssa, mutta konstruktiokielioppi ei tällaista väitettä esitä. Myös konstruktiokieliopissa konstruktiot ovat nimenomaan muodon ja merkityksen yhteenliittymiä, mutta konstruktiokielioppi ei keskity konstruktioiden kuvaamien muotorakenteiden taustalla olevien käsite- tai merkitysrakenteiden analysointiin. (J. Leino 2003: 69–70.)

Jaakko Leinoa (2003) seuraten tutkin konstruktion *mennä kuin X* rakennetta pääosin konstruktiokieliopin avulla ja syvennän tutkimustani tarpeen mukaan tutkimusaihetta tukevalla kognitiivisella kielentutkimuksella ja kognitiivisella semantiikalla. Konstruktiokieliopin, kognitiivisen kielentutkimuksen ja kognitiivisen semantiikan valossa tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen. Työni teoreettisista lähtökohdista kerron tarkemmin luvussa 2.

1.4. Tutkimusmenetelmä

Krista Ojutkankaan (2008) mukaan jokainen kielentutkija kuuntelee omaa intuitiotaan selvittääkseen, mikä on mahdollista ja miten eri asioita voidaan ilmaista. Tutkimusaineiston avulla voi tarkastaa ennakkokäsityksiään ja päästä käsiksi kielenkäyttöön, johon tutkijan oma mielikuvitus ei riitä. (Ojutkangas 2008: 277.) Aineistopohjaisesta tutkimuksesta on laajojen tekstiaineistojen (korpusten) myötä tullut yhä suosittumpaa. Aineisto ei ole vain esimerkkivaranto, vaan tutkimus muodostuu laajamittaisesta aineiston analysoimisesta. Aineistopohjaisessa tutkimuksessa lähtökohtana ovat tutkijan tekemä havainto kielestä, hänen intuiionsa tai aiempiin tutkimuksiin perustuva teoria ja hypoteesi. Näiden pohjalta syntyvää tutkimuskysymystä tarkastellaan aineiston avulla. Aineistopohjainen tutkimus on pohjimmiltaan kvalitatiivista, ja kvantitatiivisilla havainnoilla tuetaan kvalitatiivisia havaintoja. (Jantunen 2009: 102–106.) Aikaisempia tutki-

muksia seuraava tutkimukseni on kvalitatiivisuuden ohella nimenomaan aineistopohjaista.

Tutkijoiden mukaan tilastollinen testaus ei saisi olla tutkimuksessa itseisarvo vaan pikemminkin pohdinnan lähtökohta. Yksistään kvantitatiivisiin tuloksiin keskittyvä analyysi ei pysty toteuttamaan työn tarkoitusta, sillä kuva jää silloin yksipuoliseksi aineiston jäsenyukseksi ja kvantitatiivisten tulosten taustalla olevat syyt jäisivät selvittämättä. (Jantunen 2004: 77.) Vaikka esitänkin tutkimuksessani myös kvantitatiivisia tuloksia, on analyysi kvalitatiivista.

1.5. Tutkimusaineisto

Yleensä kirjakieli ymmärretään samaksi kuin yleiskieli, eli kielenhuollon suositusten mukaiseksi standardoiduksi kieleksi, jonka sanasto on yleistajuista (Viinikka & Voutilainen 2013). Sanomalehti on keskeinen kirjakielen normijärjestelmän säilyttäjä (Koivusalo 1992). Puhekieli puolestaan mielletään kirjakieltä arkisemmaksi ja tyyliltään vapaamuotoisemmaksi kielimuodoksi. Kirjakieltä voi myös puhua ja puhekieltä kirjoittaa. Nykyaikaiset viestintävälineet, kuten tekstiviestit ja verkon keskustelupalstat, häivyttävät puheen ja kirjoituksen rajaa. (Viinikka & Voutilainen 2013.)

Tekstien rakenteellisen jaottelun keskeisiä luokitteluja ovat yritykset jakaa tekstit erilaisiin yleispäteviin tekstityyppeihin ajattelun ja todellisuuden hahmottamisen keskeisimpien erontekojen nojalla. Lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan tekstit ovat kommunikaatiotilanteessa monin tavoin yhteydessä kontekstiin ja kohdistavat lukijansa huomion tiettyihin seikkoihin. Hallitsevan kontekstuaalisen painotuksensa pohjalta tekstit voidaan jakaa viiteen päätyyppiin: kuvailevat (deskriptiiviset), kertovat (narratiiviset), erittelevät (ekspositoriset), perustelevat (argumentoivat) ja ohjaavat (instruktiiviset). Kertovat tekstit tarkastelevat ajallisesti kuvattavissa olevia konkreettisia tai käsitteellisiä asioita tai ilmiöitä, ja kertovalle tekstityypille on ominaista toimintaa kuvaavat dynaamiset verbit ja mennyt aikamuoto. Esimerkiksi uutinen on tyypillisesti kertova teksti, mutta siihen voi sisältyä kuvailevaa ja argumentoivaakin ainesta. Tekstilajeissa voi näin esiintyä aineksia eri tekstityypeistä. (Lauerma 2012: 67–68.)

Vaikka nykyaikaiset viestintävälineet häivyttävätkin puheen ja kirjoituksen välistä rajaa, eivät kaikki puhekielisyudet päädy sanomalehtiteksteihin. Siksi kaikki konstruktion *mennä kuin X* edustumat eivät voi löytyä sanomalehdistä. Toisaalta konstruktio on sanomalehden lukijalle tuttu sekä puheesta että kirjoituksesta, jotta sitä voidaan käyttää kirjakielisyssäkin sanomalehtiteksteissä. Sanomalehtitekstien kirjoittaja voi hyödyntää sekä vakiintuneita että vähemmän vakiintuneita esimerkkejä konstruktiosta ilman, että hänen tarvitsee avata niiden merkitystä lukijoilleen. Sanomalehden lukija ymmärtää sekä vakiintuneemman konstruktion *mennä kuin [kuumille kiville]* että vähemmän vakiintuneen konstruktion *mennä kuin [tyhjille seinille]* merkitykset.

Suomen kielen tekstikokoelma sisältää kirjoitettuja, suomenkielisiä tekstejä 1990-luvulta muun muassa Helsingin Sanomista, Karjalaisesta, Kauppalehdestä, Tekniikan Maailmasta sekä WSOY:n kaunokirjoista ja tietokirjoista. Suomen kielen tekstikokoelman ovat koostaneet Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja Joensuun yliopiston yleinen kielitiede, ja siinä on 97 alakokoelmaa, 650 000 dokumenttia ja 180 miljoonaa sanaa.

(<http://kitwiki.csc.fi/twiki/bin/view/FinCLARIN/KielipankkiAineistotFtc.>)

Tutkimusaineistoni rakentuu Suomen kielen tekstikokoelman sanomalehdistä ja sanomalehtien eri vuosikerroista. Tutkimusaineistoni sanomalehdet ovat: Aamulehti, Demari, Helsingin Sanomat, Hyvinkään Sanomat, Hämeen Sanomat, Iltalehti, Kaleva, Karjalainen, Keski-suomalainen ja Turun Sanomat. Useasta sanomalehdestä on tallennettu Suomen kielen tekstikokoelmaan useampi vuosikerta, ja lehden nimeä seuraava vuosiluku viittaa lehden julkaisuvuoteen, esimerkiksi Aamulehti (1995) julkaisuvuoteen 1995. Esimerkiksi Aamulehdestä ovat tutkimusaineistossani vuosikerrat 1995 ja 1999. Karjalainen (Määrittelemättömät) viittaa joukkoon Karjalaisen artikkeleita, joissa ei ole julkaisupäivämäärämerkintää. Helsingin Sanomien vuosikerta 1995 on jaettu edelleen kuukausien ja osastojen mukaan. Hakemistonimessä on ensin joka kuukaudelle oma numeronsa 01–12 ja sitten osastokoodi, esim. [helsinginsanomat/1995/05/KU](http://www.helsinginsanomat.fi). (<http://kitwiki.csc.fi/twiki/bin/view/FinCLARIN/KielipankkiAineistotFtc.>)

Suomen kielen tekstikokoelman sanomalehdistä Kangasalan Sanomat ei kuulu tutkimusaineistooni, sillä siinä ei esiinny konstruktiota *mennä kuin X*. Konstruktio toistuu kuitenkin kaikissa muissa sanomalehdissä, joten se on vakiintunut sanomalehtikieleen.

Kaikki tutkimusaineistot ovat elektronisia dokumenttikokoelmia suomen kieltä, ja niiden laajuudet vaihtelevat sanemääriltään. Tutkimustulosten hankkimisessa olen käyttänyt softwarea Lemmie. Tutkimusaineistot, tutkimusaineistojen vuosikerrat ja vuosikerrojen sanemäärät on kuvattu taulukossa 1. Aineistojen tarkempi kuvaus löytyy lähde-luettelosta.

TAULUKKO 1. Tutkimusaineistot.

Tutkimusai- neisto:	Vuosi- kerta:	Sanemää- rä:	Tutkimusai- neisto:	Vuosikerta:	Sanemää- rä:
Aamulehti	1995	3 838 40 0	Hämeen Sa- nomat	1999	1 047 190
Aamulehti	1999	16 608 843	Hämeen Sa- nomat	2000	195 844
Turun Sano- mat	1998	11 400 290	Iltalehti	1996	955 644
Turun Sano- mat	1999	11 821 904	Karjalainen	1991	2 651 281
Helsingin Sa- nomat	1995	22 064 252	Karjalainen	1992	4 415 638
Kaleva	1998– 1999	9 758 628	Karjalainen	1993	3 167 189
Demari	1995	2 051 156	Karjalainen	1994	4 886 661
Demari	1997	90 480	Karjalainen	1995	6 178 856
Demari	1998	1 578 721	Karjalainen	1997	6 341 456
Demari	1999	2 939 448	Karjalainen	1998	5 970 089
Demari	2000	660 039	Karjalainen	1999	2 161 886
Hyvinkään Sanomat	1994	717 546	Karjalainen	Määrittelemät- tömät	60 794
Hyvinkään Sanomat	1997	1 460 114	Keskisuoma- lainen	1999	792 883

Koska tutkimusaineistoni on tekstikorpus, ja tutkimustulosten hankkimisessa olen käyttänyt softwarea Lemmie, avaan seuraavassa Lemmien käyttöön liittyvää terminologiaa. Etsiessäni konstruktiota *mennä kuin* X tutkimusaineistostani software Lemmien avulla olen käyttänyt hakulauseketta [bf=mennä] [bf=kuin]. Tällä hakulausekkeella olen saanut tutkittavikseni *mennä*-verbin taivutusmuotojen koko variaation aineistossa sen esiintyessä *kuin*-konjunktion edellä. Varsinaisen haun olen tehnyt joko tulostyypillä konkordanssi tai kollokaatiotaulukko. Konkordanssi on tarjonnut tutkittavakseni jokaisen teks-

tin, jossa *mennä kuin* esiintyy. Näihin teksteihin perehtymällä selviää myös X:n koko variaatio. Tulostyyppillä kollokaatiotaulukko taas ovat selvinneet *mennä*-verbiä edeltävät ja *kuin*-konjunktia seuraavat kollokaatit, joista olen tutkinut *kuin*-konjunktia seuraavia. Nämä kollokaatit ovat sama kuin X silloin, kun kyseessä on yksisanainen lauseke, joka muodostaa yhdessä konstruktion alkuosan *mennä kuin* kanssa kiinteän muodon ja merkityksen yhteenliittymän. Toisinaan *kuin*-konjunktia seuraava kollokaatti ei kuulu konstruktion, vaan sattuu sijaitsemaan heti *kuin*-konjunktin jälkeen esimerkiksi virkerakenteen seurauksena muodostamatta kiinteää muoto- ja merkityskokonaisuutta. Kaikki kollokaatit eivät siis ole osa konstruktiota *mennä kuin* X. Jos X on useampisanainen lauseke, kollokaatti voi kuulua lausekkeeseen joko edussanana, täydennyksenä tai määrittäen. Kollokaationa pidetään tyypillisesti sellaista sanojen yhteisesiintymää, joka on toistuva. Syntagmaattisessa suhteessa olevien sanojen yhdessä esiintymisen on oltava taajaa, jotta sitä voidaan käsitellä kollokaationa. Toisinaan kollokaatio-käsitettä käytetään kattamaan kuitenkin myös harvoin esiintyvät tapaukset. (Jantunen 2004: 16.)

Tarjolla olevien laskentamallien määrä on korpuslingvistiikan kehittymisen ja tilastollisten menetelmien soveltamisen myötä kasvanut suureksi. *z*-testiä, *t*-testiä ja *MI*-testiä (*Mutual Information*) on käytetty kollokaatiosuhteiden tilastollisen merkitsevyyden mittaamisessa. *z*- ja *t*-testit perustuvat todellisten ja odotuksenmukaisten frekvenssien vertailuun keskihajonnan pohjalta, ja testien iso testisuure kertoo sen, miten varmoja voidaan olla, että tarkastelualueella havaittu kollokaatti esiintyy alueella tiheämmin kuin koko aineistossa. Testit mittaavatkin varmuutta, jolla voidaan sanoa sanojen välillä olevan sattumaa suurempi myötäesiintyminen. *MI*-testin avulla voidaan kertoa, miten todennäköistä on, että toisen sanan esiintyminen tekee todennäköiseksi myös jonkin toisen sanan esiintymisen lähikontekstissa. *z*-testi ja *MI*-testi nostavat herkemmin merkitseviksi sellaiset kollokaatit, joiden jäsenet ovat korpuksessa harvinaisia, mutta esiintyvät kuitenkin taajaan yhdessä. *t*-testi puolestaan nostaa merkitseviksi sellaiset kollokaatiosuhteet, joissa (ainakin) kollokaatti on korpuksessa frekventti. Sekä *z*- että *MI*-testit korostavat tapauksia, jotka ovat jopa erittäin harvinaisia ja jättävät huomiotta usein toistuvat myötäesiintymät, jotka kuitenkin ovat kielen kuvauksen kannalta tärkeitä. *t*-testi puolestaan painottaa suurifrekvenssisiä tapauksia ja jättää huomiotta harvoin esiintyvät, mutta ehkä mielenkiintoiset kollokaatiosuhteet. Tutkijat ehdottavat useamman kuin yhden testin käyttöä, koska mittausmenetelmät kuvaavat osin eri asioita. Tällöin pystytään myös vähentämään yhden testin aiheuttamaa vääristymää. (Jantunen 2004: 78–79.)

Jantusen (2004) esittelemät testit liittyvät omaan tutkimukseeni siksi, että tutkimusaineistoni on korpus, jossa voi tutkia tilastollista merkitsevyyttä ja kollokaatioiden esiintymistä. Yhden testin aiheuttaman vääristymän välttämiseksi hyödynnän tutkimusaineistoni analysoinnissa Lemmien avulla kolmea testiä: *MI*-testiä, *t*-testiä ja *Chi Square*-testiä, joista ensisijainen kaava ja lajitteluavain on *Chi Square*. *Chi Square* valikoitui ensisijaiseksi kaavaksi ja lajitteluavaimeksi siksi, että se esittelee erilaisia kollokaatioita monipuolisesti. Kollokaatiotaulukkoasetuksissa alin tulos ensisijaista kaavaa (*Chi Square*) käyttäen on 5 ja alin absoluuttinen frekvenssi on 2. Kollokaatiotaulukkoon valikoituvien kollokaatioiden on ylitettävä nämä minimitulokset. Kollokaatin ominaisuus laskentaa ja näyttöä varten on sijamuoto, ja software huomioi kollokaateiksi ainoastaan *mennä*-verbiä edeltävän ja *kuin*-konjunktia seuraavan lekseemin. Oma tutkimukseni on kohdistunut ainoastaan *kuin*-konjunktia seuraavaan lekseemiin. Jos lauseke on useampisanainen, ja edussana ei esiinny heti konjunktin jälkeen, olen tutkinut kaikkia konjunktia seuraavia lekseimejä, kunhan ne ovat osa lauseketta. Lausekkeet olen nimenyt niiden edussanan sijamuodon mukaan esimerkiksi nominatiivilausekkeiksi.

Koska teen laadullista tutkimusta, tilastollinen merkitsevyys on yksinomaan laadullista tutkimusotettani tukevaa. Aineiston analysoinnin olen aloittanut selvittämällä tilastollista merkitsevyyttä, jota tutkin Jantusen (2004) väitöskirjaa seuraten *t*-testin ja *MI*-testin avulla: tilastollisesti merkitsevän kollokaatin on ylitettävä *t*-testin arvo 2 ja *MI*-testin arvo 3. Tilastollinen merkitsevyys on kuitenkin vain pieni osa tutkimustani, sillä esimerkiksi kaikki tutkimani *X*:n sijamuodot eivät ylitä tilastollista merkitsevyyttä, mutta kuuluvat keskeisesti tutkimukseeni. Tilastollisesti merkitsevien sijamuotojen ohella olen tutkinut sijamuotoja, jotka ovat esiintyneet tutkimusaineistojen kollokaatiotaulukoissa. Näiden sijamuotojen avulla olen saanut kuvan siitä, millainen konstruktio *mennä kuin X* on muodoltaan ja merkitykseltään.

2. TEORIA

2.1. Kognitiivinen kielioppi

Ronald W. Langackerin *Cognitive Grammar: A Basic Introduction* (2008) on yleiskat-
saus kognitiiviseen kielioppiin. Teoksessa esitellään ja määritellään käsitykset, jotka
ovat muotoutuneet kognitiivisessa kieliopissa kolmella eri vuosikymmenellä. Kognitii-
visen kieliopin tutkimus käynnistyi vuonna 1976, ja teorian peruskehys onkin ollut ole-
massa yli neljännesvuosisadan. (Langacker 2008: vii). Langacker on kuvannut kognitii-
vista kielioppia esimerkiksi vuosina 1982, 1987, 1990 ja 1991. Vuonna 1982 kognitiivi-
sesta kieliopista puhuttiin termillä tilakielioppi (*space grammar*), mutta kaikkein katta-
vin kuvaus tehtiin kuitenkin kaksiosaisessa teoksessa *Foundations of Cognitive Gram-
mar* (1987, 1991).

Aluksi kognitiivinen kielioppi oli radikaali vaihtoehto vallitseville kieliopillisille teori-
oille, ja formalistisen koulutuksen saanut Ronald W. Langackerkin piti kognitiivista
kielioppia äärimmäisenä. Kognitiivisen kieliopin koulukunta kehittyi kuitenkin hiljal-
leen omaan suuntaansa ja edustaa nykyään kieliopillisen teorian keskiötä. Toisaalta mo-
net formalistit pitävät edelleen kognitiivista kielioppia äärimmäisenä, ja myös monet
funktionalistit yhtyvät heidän mielipiteisiinsä. (Langacker 2008: vii.)

Kognitiivinen kielioppi heijastaa perustietoja kielestä sekä sosiaalisessa kanssakäymi-
sessä että ihmisen kognitiossa, jonka erottamaton osa kieli on. Kielen rakenteessa on
universaaleja ja prototyypillisyyksiä, ja samanaikaisesti jokaisessa kielessä on uniikkia ja
luovaa mukautumista. Kielellinen systeemi koostuu kolmenlaisista rakenteista: semant-
tisista, fonologisista ja symbolisista. Kognitiivisen kieliopin teoria mahdollistaa löytöjen
ja oivallusten, joita niin kognitiivista kuin funktionaalista koulukuntaa edustavat ling-
vistit ovat tehneet, mukauttamisen, integroimisen ja yhdistämisen. (Langacker 1991: 1–
2, 2008: vii.)

Kognitiivisessa kielitieteessä merkitys nousee tärkeäksi. Kognitiivinen kielitiede olettaa,
että kielessä on kysymys ennen kaikkea merkityksistä ja kaikki muu palvelee niitä. Se-
mantiikka on ensyklopedista, eli kielellisen tiedon ja maailmaa koskevan tiedon voi
erottaa toisistaan vain keinotekoisesti. Kielellistä merkitystä ei voida tarkastella irrallaan

kieltä käyttävästä ihmisestä eikä erotettuna siitä kulttuurista, jossa tämä kieltä käyttää. (Langacker 1987: 147, 153; Haddington & Sivonen 2010: 10–11.)

Kognitiivisessa kieliopissa on myös havaittavissa samansuuntaisuutta generatiiviseen traditioon, vaikka se hylkääkin monet generatiivisen tradition taustalla vaikuttavat oletukset. Kognitiivisessa kieliopissa on samoja käsityksiä merkityksestä, kieliopista ja leksikosta kuin generatiivisessa semantiikassa, mutta generatiivinen kielioppi on kiinnostuneempi kielen pintamuodoista. Toisaalta osa generatiivisista suuntauksista painottaa leksikkoa samansuuntaisesti kuin kognitiivinen kielioppi. Kognitiivinen kielioppi on kiinnostunut kielen ja mielen välisestä suhteesta ja hylkää sananmukaisen ja vertauskuvallisen kielenkäytön välille tehtävän eron: kuvakieli ja metaforat eivät ole mentaalisen elämämme perifeerisiä aspekteja, vaan ovat perustavia osia siitä. Kuvakieli ja metaforat ovat suhteessa merkitykseen, ja kielellinen merkitys on kielitieteen kaikkein perustavanlaatuisin kysymys. Merkitys on kognitiivinen ilmiö, ja siksi sitä on analysoitava kognitiivisin keinoin. Kognitiivinen kielioppi on ristiriidassa monen semanttisen teorian kanssa, sillä se yhdistää merkityksen käsitteellistämiseen ja hahmottamiseen. (Langacker 1987: 4–6.)

Ronald W. Langackerin lisäksi kognitiivista kielitiedettä edustaa Leonard Talmy, jonka tausta on generatiivisessa kieliopissa. Talmy on ollut kehittämässä ja vakiinnuttamassa muun muassa sellaisia kognitiivisen kielitieteen käsitteitä kuin kuvio ja tausta, voimadynamiikka ja fiktiivinen liike. Talmyn mukaan kognitiivisessa kielitieteessä yhdistyvät kielitieteellinen ja psykologinen perspektiivi ja kieltä tarkastellaan merkityksestä käsin. (Kotilainen 2004: 141–142.) Tutkijat ovat kiinnostuneita siitä, mitä semanttista elementtiä ilmaistaan milläkin kielellisellä muodolla. Tämä suhde ei ole yksi yhteen, vaan useaa semanttista elementtiä voidaan ilmaista yhdellä kielellisellä muodolla ja toisinpäin. (Talmy 2000: 21.) Talmy pyrkii alustavasti kuvaamaan kaikkia merkityksiä, joita kieliopillisilla muodoilla ilmaistaan tai ei ilmaista. Lisäksi hän tarkastelee, mikä syntaktinen rakenne ilmaisee mitäkin semanttista suhdetta. (Kotilainen 2004: 142.)

Talmyn tärkeimpiä tutkimuskohteita ovat kielessä taustalla vaikuttavat kognitiiviset systeemit, joiden avulla hän selittää yhtäältä kielen merkitys- ja muotorakennetta ja toisaalta kielen rakennetta ja käyttöä. Talmy on esimerkiksi esitellyt hahmopsykologiasta tutun kuvio ja tausta -jaottelun ilmentymiä kielisysteemin eri puolilla: tietty osallistuja

tai asiointila nostetaan etusijalle, ja loppu toimii taustana, jota vasten kuvio hahmottuu. Talmy tunnetaan myös kielitypologiassa paljon huomiota saaneesta jaottelustaan, joka koskee sitä, miten kielet koodaavat liikkeen tapaa ja lokaalisia suhteita. Voidaan sanoa, että Talmyn tutkimukset ovat olleet kokonaisen verbisemanttisen tutkimussuuntauksen alkuna. (Huomo & Sivonen 2010b: 20.)

2.2. Kognitiivinen kielioppi Suomessa

Suomenkielistä, kognitiiviseen kielentutkimukseen nojaavaa, tutkimusta on tehnyt esimerkiksi Tiina Onikki-Rantajääskö. Onikki-Rantajääskön väitöskirjan *Sarjoja: Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä* (2001) aihe on paikallissijaiset olotilanilmaukset, esimerkiksi *olla pystyssä, pitkällään*, jotka ovat konstruktioita (Onikki-Rantajääskö 2001: 183; Pajunen 2002: 275). Olotilanilmaus on jossain määrin muodoltaan kiteytynyt, eli sen merkitys ei yleensä ole suoraan pääteltävissä sen osien merkityksistä kompositionaalisesti. Työssään Onikki-Rantajääskö hyödyntää kognitiivisen kieliopin lisäksi konstruktiokielioppia ja morfosyntaktista analyysia. (Pajunen 2002: 275.)

Kognitiivinen kielentutkimus on heterogeeninen suuntaus, jossa kieltä tarkastellaan suhteessa ihmisen kognitioon. Kielen rakenteet motivoituvat ja kielen mahdollisuudet rajautuvat sitä kautta, että kieltä käyttää ihminen, joka on kognitionsa, aistiensa ja ruumiillisuutensa kautta vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Kognitiivisen kielentutkimuksen peruskäsitteitä ovat kielellisen merkityksen kognitiivisuus ja ensyklopedisuus, kielen ilmausten symbolinen luonne, skeemakuvaus ja semanttinen valenssi ja prototyyppeihin perustuva luokitus ja polysemian kuvaus. Kielellisen merkityksen kognitiivisuudella ja ensyklopedisuudella tarkoitetaan kielen erottamatonta suhdetta ihmisen kognitioon ja maailmantietoon. Kielen ilmausten symbolisella luonteella taas tarkoitetaan ilmausmuodon ja merkityksen erottamatonta yhteyttä, jonka perusteella kielellisiä ilmauksia tulkitaan semanttisesti motivoituvina. (Onikki-Rantajääskö 2001: 29–31.)

Kognitiivisen kielentutkimuksen kielinäkemyksessä korostuu se, että kielelliset rakenteet motivoituvat merkityksestä. Ilmausten merkitysrakenne jäsentää kuvattavia asiointiloja kuhunkin ilmaukseen konventionaalituneella tavalla. Toinen tärkeä merkitysraken-

teen jäsentymistä ilmentävä ulottuvuus on semanttinen valenssi. Kieliopilliset rakenteet ovat kompositionaalisia, ja lausekkeet ja lausumat koostuvat useimmiten useammasta morfeemista. Kompositionaalisia kieliopillisia rakenteita voidaan kutsua konstruktioiksi. Keskeinen konstruktion jäsenten yhdistymistä säätelevä seikka on semanttinen valenssi: yhdistyvien yksiköiden merkitysrakenteessa on korosteisia osarakenteita, joiden on sovittava yhteen ja jotka ovat osittain päällekkäisiä siten, että dependentin yksikön, kuten verbin, merkitysrakenteessa on paikkoja, joita autonomiset yksiköt, kuten substantiivit, tarkentavat. Tämä heijastuu yleensä myös ilmausten muotorakenteessa, ja siksi perinteisesti on puhuttu syntaktisesta valenssista. Kognitiivisen kielentutkimuksen kielinäkemys kuitenkin korostaa, että valenssi on pohjimmiltaan semanttinen ilmiö. (Onikki-Rantajääskö 2001: 32.)

Kognitiivinen kielentutkimus ei ole yhtä kuvausmallia tai metodologiaa noudattava koulukunta vaan samanhenkisten ligvistien keskustelufoorumi, jolla esitellään metodologisesti varsin kirjavaakin tutkimusta. Sitä yhdistävät ennen kaikkea toistuvat viittaukset samoihin tärkeisiin lähteisiin ja kuvauskäsitteisiin. Kielen analyysi perustuu kognitiivisessa kieliopissa muodon ja merkityksen yhteyteen: merkityserot perustellaan muotojen eroilla. (Onikki-Rantajääskö 2010: 41, 48.)

Suomen kielen kognitiivisesti suuntautuvalla tutkimuksella on ollut tyypillistä eklektisyys: kognitiivisen kieliopin kuvauskäsitteistöä yhdistellään perinteisempään kielentutkimukseen ja varsinkin kieliopillistumistutkimukseen. Suomen kielen tutkijat ovat korostaneet kognitiivisen kielentutkimuksen tarjoamaa kielinäkemystä työnsä lähtökohtana enemmän kuin kognitiivisen kieliopin kuvausmallin tarkkaa noudattamista. Konstruktion käsitteestä on tullut tärkeä työkalu, ja myös konstruktiokieliopin ja kognitiivisen kuvauksen yhdistämisen kysymyksiä on käsitelty. (Onikki-Rantajääskö 2010: 55–56.)

Kaksi Onikki-Rantajääskön väitöskirjan keskeistä käsitettä ovat skeema ja konstruktio. Onikki-Rantajääskön mukaan skeema voi olla mikä tahansa muoto- tai merkitysryhmä, ja se korvaa perinteisen säännön käsitteen. Skeemalle annetaan myös merkityskonstruktio. Onikki-Rantajääskö määrittelee konstruktion miksi tahansa kieliopilliseksi rakenteeksi, joka voi rakentua yksittäisestä morfeemista lauseiden muodostamaan kokonaisuuteen. (Pajunen 2002: 279–280.) Fraasi *kokonaisuus ei ole osiensa summa* kuvaa ha-

jautunutta eli holistista merkitystä. Kompositionaalisen merkityskäsityksen mukaan merkitys rakentuu osien merkityksestä kumulatiivisesti. Merkityksen hajautumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa tietyn informaation koodaa kokonaisrakenne muodon yksittäisen osion sijaan. Nykyisin on tapana esittää, että kompositionaalisuus on ongelmallista, ja korostetaan merkityksen holistista ja hajautunutta luonnetta. Kompositionaalisuus jätetään kuitenkin usein analysoimatta, jolloin jää huomioimatta se, että täysin puhdas kompositionaalisuus on käsitteellisesti mahdotonta. (Pajunen 2002: 280–281.)

Kognitiivisessa kielitieteessä puhutaan merkityksen hahmottumisesta lava- ja katsomo-metaforiikan keinoin. Myös kielessä on sellaisia elementtejä, jotka sijoittuvat perustapauksessa erityisen huomion kohteeksi, metaforisesti lavalle. Toisinaan kielelliseen merkitykseen vaikuttavat tekijät voivat olla vaikeammin havaittavissa, jolloin niiden sanotaan olevan katsomossa: ne vaikuttavat ilmauksen tulkintaan, mutta eivät nouse päähuomion kohteeksi. Esimerkiksi suomen kielen itsenäiset A-infinitiivikonstruktiot ovat erikoistuneet jäsentämään lavan ja katsomon suhteita toisin kuin muut suomen kielen konstruktiot: ne siirtävät lavalle kanonisoidut elementit pois päähuomion kohteesta ja mahdollistavat katsomomerkitysten etualaistumisen *Seistä kateederilla ja yrittää sanoa jotain järkevää* (Visapää 2008: 1–2, 4.)

2.3. Konstruktiokielioppi

Jan-Ola Östman (2002: 77) esittää, että kieli ja kulttuuri kuuluvat yhteen. Kulttuurilla tarkoitetaan ensisijaisesti arkipäivän kulttuuria, ja tietyssä kielessä ja kulttuurissa asuvat ovat sen kielen ja kulttuurin asiantuntijoita. Konstruktiokieliopin mukaan kielen keskeisin yksikkö on konstruktio. Konstruktiokielioppi on yleinen viestinnällinen lähestymistapa, jossa pyritään ottamaan huomioon kognition asettamat vaatimukset ja ihminen kokonaisuutena, historiassaan ja perinteessään, kielessä ja kulttuurissa kasvaneena ja kulttuurinsa alituisena luojana. Konstruktiokielioppi ei anna millekään lausetyypille etulyöntiasemaa. Vaikka konstruktiokielioppi on kokonaisvaltainen lähestymistapa, konstruktiokielitieteilijät ovat usein tutkineet kielen perifeerisiä aloja eli rakenteita, joita perinteinen kielioppi on pitänyt vähempiarvoisina tai poikkeuksina. Konstruktiokieliopissa *Mitä rasvaisempi sitä parempaa, hyvää huomenta* ja *Nähdään* ovat yhtä keskeisiä suomen kieliopissa kuin *Kalle pussaa Liisaa*. Nämä kaikki ovat eri abstraktien kon-

struktioiden luvallistamia rakenteita. Periferiasta kannattaa lähteä liikkeelle, jos todella haluaa kuvata sitä, mitä kielessä ja ihmisten välisessä viestinnässä tapahtuu (Östman 2002: 77–97.)

Kognitiivisen teorian lisäksi hyödynnän tutkimuksessani konstruktioikielioppia. Konstruktio on perinteinen termi, jota lingvistit ja ei-lingvistit ovat löyhästi käyttäneet kuvailemaan useasta osasta koostuvaa kielellistä ilmausta, joka on yhtä sanaa suurempi. On tärkeää pitää tällainen kuvaus erossa siitä, miten termi konstruktio määritellään konstruktioikieliopissa. Konstruktioikielioppi on teoreettinen lähestymistapa kieleen, ja kieliopilliset konstruktiot ovat lingvistisen analyysin perusyksiköjä. (Fried & Boas 2005: 2.)

Konstruktioikieliopin lähtölaukauksena pidetään Charles Fillmoren ja Paul Kayn käsikirjoitusta *Construction Grammar*, ja alan varsinainen merkkiteos on Adele E. Goldbergin *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure* (1995). Goldbergin teos muodostui nopeasti klassikoksi, ja siinä analysoidaan englannin peruslausekonstruktioita ja argumenttirakenteita ja määritellään samalla konstruktion käsitettä ja koko kieliopin luonnetta. Yksi teoksen keskeisiä väittämiä on, että verbikeskeinen näkökulma argumenttirakenteeseen ei ole riittävä eikä toimiva, vaan konstruktion muoto ja merkitys ovat kattavampi ja parempi selitys ilmauksen merkityksen muodostumiselle. Verbin semantiikka toki vaikuttaa konstruktion muotoon ja merkitykseen. Konstruktion oma merkitys selittää myös sitä, miksi monet verbit voivat esiintyä myös poikkeuksellisissa käytöissä. (Jääskeläinen 2009: 145.)

Goldbergin (1995: 4) mukaan *konstruktio* on mikä tahansa muodon ja merkityksen yhteenliittymä, jonka merkitystä tai muotoa ei voi kokonaan päätellä sen osien muodosta tai merkityksestä (Kotilainen & Herlin 2012: 13). Konstruktiossa tulee olla jotakin sille ominaista, jotakin informaatiota, jota ei ole ilmaistu missään muualla kielen järjestelmässä. Se on näin ollen ekonomian periaatetta kielenkuvauksessa korostava määritelmä, jossa Goldberg poikkeaa konstruktioikieliopin ja kognitiivisen kieliopin perinteestä. Esimerkiksi Langacker ja Fillmore katsovat, että sama asia tai ilmiö voi olla kielessä olemassa yhtä aikaa yleisten sääntöjen tuottamana säännöllisenä ilmiönä ja erikseen vakiintuneena erikoistapauksena. (J. Leino 2010: 92–93.) Goldbergin vuoden 1995 määritelmä nostaa tärkeäksi kriteeriksi konstruktioiden ennustamattomuuden, idiosynk-

raattisuuden, mutta Langackerin 1987a määritelmä pitää tärkeimpänä määrittävänä tekijänä konstruktion vakiintuneisuutta, konventionaalisuutta (J. Leino 2010: 13).

Aihe, jota on paljon kuvattu leksikaalista semantiikkaa käsittelevässä kirjallisuudessa menneellä vuosikymmenellä, on argumenttirakenteen vaihtelu (*argument structure alternations*). 1980-luvun lopun generatiivista leksikaalista semantiikka käsittelevässä kirjallisuudessa argumenttirakenteen vaihtelu luettiin leksikaalisista säännöistä johtuviksi: uudet merkitykset johdetaan perusmerkityksestä leksikaalisilla säännöillä, jotka johtavat moninkertaisiin syntaktisiin kehyksiin, joissa verbi esiintyy. Goldberg (1995) on esittänyt konstruktiokieliopin lähestymistavan argumenttirakenteeseen, jonka mukaan konstruktiot yksittäisten verbien sijaan ovat keskeisessä roolissa, ja siksi ei ole välttämätöntä edellyttää uutta verbin merkitystä jokaiseen uuteen syntaktiseen rakenteeseen, jossa verbi esiintyy. Goldbergin (1995) mukaan verbin merkitys sulautuu yhteen konstruktion merkityksen kanssa. (Iwata 2005: 101–102.)

Ei ole kuitenkaan selvää, mitä tarkoittaa se, että sama verbin merkitys voi sulautua yhteen useamman kuin yhden konstruktion kanssa. Goldberg esittää verbin merkityksen osallistujaroolien keinoin, mutta tämä ei selitä sitä, miksi esimerkiksi verbi *load* voi sulautua yhteen kahden eri konstruktion kanssa *John loaded bricks onto the wagon* ja *John loaded the wagon with bricks*, mutta esimerkiksi verbit *pour* ja *fill* eivät. Ei olekaan selvää, missä määrin Goldbergin teoriolla voidaan selittää vaihtelua. (Iwata 2005: 101–102.)

Goldbergin ajattelu on ollut vaikutusvaltaista, ja se on osaltaan inspiroinut myös fennististä tutkimusta. Sitä on kuitenkin myös kritisoitu. Langacker nostaa esiin Goldbergin lähestymistavan ongelmana ensinnäkin sen, että yhden verbin eri merkitykset juontuisivat aina siitä kulloisestakin konstruktiosta, jossa verbi esiintyy. Tämä ajattelutapa jättää Langackerin mukaan huomiotta verbin mahdollisen polysemian. Verbin merkitys ei ole konstruktiolle alisteinen. Goldbergin saama kritiikki ja ennen kaikkea konstruktiokieliopin funktionalisteissa herättämä kiinnostus ovat aiheuttaneet sen, että itse konstruktiion määritelmää on monissa tutkimuksissa hienosäädetty. (Kotilainen & Herlin 2012: 15, 17.) Goldbergin ajattelu ja hänen edustamansa konstruktiokieliopin suuntaus onkin muuttunut ja kehittynyt vuodesta 1995. Jo vuoden 1998 määritelmä mahdollistaa astetta laajemman konstruktionäkemyksen: luonteeltaan enemmän pragmaattiseksi kuin se-

manttisiksi hahmottuvat ominaisuudet kytetään konstruktioiden vakiintuneiksi osiksi. (J. Leino 2010: 90–92.) Myös Goldbergin oma konstruktiomääritelmä on 2000-luvulla lähentynyt Langackerin kognitiivisen kieliopin määritelmää kielenyksikölle. Tuoreempi Goldbergin konstruktion määritelmä onkin oleellisilta osin sama kuin Langackerin määritelmä: konstruktio on vakiintunut muodon ja merkityksen yhdistelmä. Goldberg on näin jättänyt kuvauksen ekonomian ja myöntynyt kognitiiviseen realismiin. (Kotilainen & Herlin 2012: 15, 17.)

Vuoden 2006 monografiassaan Goldberg muotoilee konstruktion määritelmän jälleen uudelleen: mikä tahansa kielellinen kokonaisuus katsotaan konstruktioksi, kunhan jokin sen muodon tai funktion piirre ei ole suoraan ennustettavissa sen rakenneosista tai muista konstruktioista, joiden on todettu olevan olemassa. Lisäksi kokonaisuudet tallennetaan konstruktiona, vaikka ne olisivatkin täysin ennustettavissa, mikäli ne esiintyvät riittävän tiheästi. (J. Leino 2010: 93–94.)

2.4. Konstruktionistiset lähestymistavat

Konstruktiot, eli muodon ja merkityksen yhteenliittymät, ovat muodostaneet kieliopin tutkimuksen kehityksen perustan jo muinaisten stoalaisten ajoista asti. Kieliopillisista konstruktioista tehdyt havainnot ovat muokanneet käsitystä sekä eri kielistä että kielen luonteesta yleensä. Viime aikoina uusi teoreettinen lähestymistapa on tullut näkyviin, ja se sallii konstruktioista tehtyjen havaintojen julkittuomisen tarjoamalla pitkäaikaista traditiota kehyksellä, joka sallii sekä laajoja yleistyksiä että rajatumpia malleja. Monet, erilaisen taustan omaavat, lingvistit ovat yhtyneet useisiin avainkäsitteisiin, jotka ovat kasvaneet ryhmäksi lähestymistapoja, joihin viitataan konstruktionistisina lähestymistapoina (*constructionist approaches*). (Goldberg 2006: 3.)

Termillä konstruktionistinen (*constructionist*) on enemmän kuin yksi merkitys. Konstruktionistiset lähestymistavat korostavat kieliopillisten konstruktioiden roolia, ja konstruktionistisesti suuntautuneet tutkijat tarkoittavat konstruktioilla muodon ja funktion konventionaalitunutta yhteenliittymistä. Vaihtoehtoisesti konstruktionistiset lähestymistavat yleensä korostavat sitä, että kielet ovat opittuja, eli ne konstruoidaan syötteen

perustalle yhdessä kognitiivisen, pragmaattisen ja käsittelyn rajoitteiden kanssa. (Goldberg 2006: 3.)

Goldbergin klassikkoteos *Constructions* (1995) keskittyy konstruktionistisen lähestymistavan argumenttirakenteeseen omaksumiseen ja argumenttirakennekonstruktioiden analyysiin. Tuoreemmassa teoksessaan *Constructions at Work* (2006) tavoitteena on selvittää generalisaation luonne kielessä: sekä aikuisen tieto kielestä että lapsen kielennoppiminen. Teos esittääkin, miten ja miksi konstruktiot voidaan oppia ja miten kieltenväliset ja kieltensisäiset yleistyksiset voidaan selittää. Teoksessa korostuvat konstruktioiden funktiot. (Goldberg 2006: 3.)

Kognitiivisen kieliopin kaltaisesti myös konstruktionistiset lähestymistavat jakavat määrätty perustavanlaatuiset ideat generatiivisen kielitieteen kanssa. Sekä konstruktionistinen että generatiivinen lähestymistapa ovat yhtä mieltä siitä, että kieltä on pidettävä kognitiivisena ja mentaalisenä systeeminä. Kumpikin lähestymistapa on havainnut, että on olemassa keino, jolla yhdistetään kielen rakenteita, jotta uusia lausahduksia syntyisi. Kielenoppimisesta tarvitaan ei-triviaalia teoriaa kumpaakin lähestymistapaa seuraten. (Goldberg 2006: 4–5.)

Toisaalta konstruktionistiset lähestymistavat ovat vahvassa kontrastissa generatiivisen lähestymistavan kanssa. Generatiivinen lähestymistapa on esittänyt, että kielen luonne tulee parhaiten ilmi tutkimalla formaaleja rakenteita itsenäisinä kokonaisuuksina sen sijaan, että ne toimisivat suhteessa semanttiseen tai diskurssifunktioon. Generatiivisen lähestymistavan formaaleja representaatioita ovat luonnehtineet alati kasvavat abstrahoinnit, ja merkityksen on väitetty johtuvan mentaalisenä sanakirjasta. Tällöin funktionaalisten ja formaalien mallien väliset erot on jätetty laajalti huomioimatta. Generatiivinen lähestymistapa on pitänyt puolisäännöllisiä tai kieltenvälisesti harvinaisia malleja perifeerisinä. Generatiivinen teoria esittääkin, että kielenoppijat ovat sidoksissa universaalikielioppiin ja opittavan kielen kompleksisuutta ei voida oppia induktiivisesti kognitiivisin prosessein. (Goldberg 2006: 4–5.)

Useat konstruktionistiset opinkappaleet eroavat generatiivisesta lähestymistavasta ja palaavat monin tavoin traditionaalisempaan kielikäsitteeseen. Konstruktionistisessa lähestymistavassa kaiken tasoiset kieliopilliset analyysit sisältävät opittuja konstruktioita

eli muodon ja semanttisen tai diskurssifunktion yhteenliittymiä. Konstruktiot rakentuvat morfeemeista tai sanoista, idiomeista. Kaiken tasoiset kieliopilliset analyysit sisältävät konstruktioita eli opittuja pareja muodosta ja semanttisesta tai diskurssifunktiosta. Mitä tahansa kielellistä kaavaa voidaan pitää konstruktiona, kunhan jokin aspekti sen muodosta tai funktiosta ei ole tarkkaan ennustettavissa sen komponenteista tai toisista olemassa olevista konstruktioista. Vaihtoehtoisesti kaavoja voidaan varastoida konstruktioina, vaikka ne ovat täysin ennustettavissa, kunhan ne toistuvat riittävän usein. Konstruktionistisessa lähestymistavassa painottuvat tiettyjen sanojen, kieliopillisten morfeemien ja kieltenvälisesti epätavallisten fraasien yksityiskohtainen semantiikka ja distribuutio. (Goldberg 2006: 5.)

Esimerkiksi kielen peruslauseet sisältävät konstruktioita, ja lauseen pääverbi liittyy tällöin yhteen argumenttirakennekonstruktion kanssa. Esimerkkejä argumenttirakennekonstruktioista ovat transitiivinen *He sliced the bread*, intransitiivinen *He slid* ja ditransitiivinen *Liza bought Zach a book*. Tästä poiketen osa tutkijoista olettaa, että kielen peruslauseitten muoto ja yleinen tulkinta määrittyvät lauseen pääverbin semanttisesta tai syntaktisesta informaatiosta, tai näistä molemmista. Jokainen kielenpuhujasta yhdistää formaaleja ominaisuuksia tiettyjen kommunikatiivisten funktioiden kanssa. Monen konstruktion formaali versio toistuu kieltenvälisesti juuri siksi, että niiden kommunikatiiviset funktiot ovat hyödyllisiä. Konstruktiota esiintyykin kaikissa kielissä. Konstruktiolla voidaan selittää sekä kielen perustavia, toistuvia rakenteita että epätavallisia ja monimutkaisia rakenteita. Konstruktiot voidaan rakentaa vapaasti muodostamaan ilmauksia, kunhan nämä ilmaukset eivät ole ristiriidassa. Konstruktiota ei kuitenkaan johdeta toisesta konstruktioista. (Goldberg 2006: 6–10.)

2.5. Konstruktiokielioppi Suomessa

Konstruktiokieliopista on kirjoittanut suomeksi esimerkiksi Jaakko Leino. Leinon (2008: 1) mukaan kieliopillisten konstruktioiden parissa työskenteleviä tutkijoita kiinnostaa se, mistä konstruktiot tulevat ja miten kieliopilliset konstruktiot organisoidaan muodostamaan koherentti kokonaisuus, johon viitataan juuri kieliopillisena. Leino (2008: 1) esittää, että tutkijoiden kysymykset liittyvät ihmisen kognitioon ja siihen, miten kognitio säilöo sen tiedon, joka puhujalla on puhumastaan kielestä. Miten puhujan

tieto kielestä suhteutuu ei-lingvistiseen tietoon, ja miten kielenvaihto vaikuttaa tähän? Tärkeä teoreettinen kysymys onkin, miten konstruktionaalinen lähestymistapa reagoi näihin kysymyksiin. (J. Leino 2008: 1.)

Konstruktioikieliopin kehys rakentuu väljästi eri ajatuksille. Charles Fillmorea, Paul Kayta ja heidän yhteistyökumppaneitaan voidaan pitää konstruktioikieliopin keskiönä, mutta vaihtoehtoisesti löytyy paljon työtä, joka antaa osuutensa konstruktioikieloppiin. Kaikista tunnetuimpia konstruktioikieliopin suuntauksia ovat Adele E. Goldbergiin nojaavat lähestymistavat argumenttirakenteeseen ja William Croftin ajatukset typologisesta orientaatiosta. Konstruktioikieloppi on kasvanut lähestymistavasta syntaksiin ja semantiikkaan kaiken kattavaksi kuvaksi kielestä. Konstruktioikieloppi ei ole koherentti teoria, vaan yhteisyrittäjyys. Huomattava osuus konstruktioikieliopin tekemää työtä on käsitteen *kieliopillinen konstruktio* ja konstruktioikieliopin yleisten käsitysten yhdistäminen muihin lähestymistapoihin kieltä ja kielioppia kohtaan. (J. Leino 2008: 1–2.)

William Croftin *Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective* (2001) lähestyy syntaksia uudella tavalla. Konstruktioit ovat tärkeä osa syntaktista representaatiota, ja kieliopilliset kategoriat määritellään konstruktioiden avulla (Croft 2008: 4). Ainoat syntaktiset rakenteet ovat ne osan ja kokonaisuuden väliset suhteet konstruktion ja syntaktisten elementtien välillä, jotka rakentavat sen. Kieliopilliset kategoriat eivät ole konstruktiosidonnaisia, eivätkä konstruktioit universaaleja, vaan kielikohtaisia (Croft 2008: 29).

Konstruktioikieliopin piirissä on tehty vähän yksityiskohtaista työtä, joka koskee muodon ja merkityksen välistä suhdetta. Sama kielellinen muoto ei välttämättä sisällä samaa kielellistä merkitystä. Esimerkiksi kehys [NP V NP PP] yhdistettynä Goldbergin kuvaamaan konstruktioon (*caused-motion and resultative constructions*) ei tuota oikeanlaista tulkintaa osassa lauseita, jotka sisältävät englanninkielisen ilmauksen *a hole through*. Tämän vuoksi tarvitaan rajatumpi konstruktio, jossa eri elementtien uniikki yhdisteleminen ei ole ennustettavissa muista konstruktioista. Tehtäessä syntaktista analyysiä se tulisi aloittaa muodon ja merkityksen yhdistämisellä kaikkein abstrakteimmalla tasolla. Jos oikeaa tulkintaa ei synny, on siirryttävä tarkastelemaan semanttisesti spesifimpiä konstruktioita. (Boas 2008: 11, 32–33.)

Jaakko Leino on kehittänyt väitöskirjaansa *Antaa sen muuttua: suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys* (2003) kuvausjärjestelmän, jossa kielellisiä muotoja kuvataan konstruktiokieliopin avulla ja kielellistä merkitystä kognitiivisen kieliopin avulla. Myös permissiivirakenteen historiaa kuvatessaan Leino valitsee konstruktiokieliopin näkemyksen, jossa lähtökohdaksi otetaan kokonaisrakenteen kuvaus: konstruktioit ovat valmiita kielellisiä yksiköitä. Leinon päähuomio on rakennekokonaisuudessa, jonka osia tarkastellaan nimenomaan siltä kannalta, mikä niiden asema on kokonaisuudessa. (Huumo 2003: 310.)

Suomenkielistä konstruktiokieliopillista tutkimusta esittelevä *Verbit ja konstruktioit* (2012) sisältää teoksen toimittajien kirjoittaman johdannon ja yhteensä seitsemän artikkelia. Artikkeleita yhdistäviä tekijöitä ovat syntaksin ja semantiikan välisen suhteen pohtiminen ja funktionaalinen ja empiirinen lähestymistapa. Teoksen tavoitteena on pohtia, mitä uutta ja kiinnostavaa konstruktioajattelu tuo suomen kielen verbien tarkasteluun. (Tammelin-Laine 2013: 299–300.) Teoksen *Verbit ja konstruktioit* (2012) lähtökohtana on Fillmoren ja Kayn (1995) konstruktiokielioppi. Useissa artikkeleissa esillä ovat erityisesti konstruktiokieliopin kognitiiviseen kielitieteeseen kallellaan olevat suuntauokset. Suomen kielen tutkimuksen alallakin verbit ja verbikonstruktioit ovat olleet keskiössä, ja funktionaalisesti suuntautuneen suomen kielen tutkimuksen piirissä on viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana tehty sekä väitöskirjoja että muita erillistutkimuksia verbeistä. Teoksessa termiä *konstruktio* käytetään tarkemmin rajatussa merkityksessä. Lähtökohtana on Fillmoren ja Kayn tutkimuksista syntynyt konstruktiokielioppi. Eksplisiittisen määritelmän konstruktioille tarjoaa Goldberg (1995: 4), jonka mukaan *konstruktio* on mikä tahansa muodon ja merkityksen yhteenliittymä, jonka merkitystä tai muotoa ei voi kokonaan päätellä sen osien muodosta tai merkityksestä. (Kotilainen & Herlin 2012: 7–13.)

2.6. Metaforat

Kolmas tutkimusaiheeni sivuava teoria on metaforateoria, josta useat eri tutkijat ovat kirjoittaneet. George Lakoffin ja Mark Johnsonin teoksessa *Metaphors We Live By* (1980) metaforat esitetään osana jokapäiväistä kielenkäyttöä, joka vaikuttaa siihen, miten yksilöt hahmottavat, ajattelevat ja toimivat. Todellisuus määritellään metaforin, ja

metaforien poiketessa toisistaan eri kulttuureissa poikkeavat myös todellisuudet, joita ne määrittelevät. (Lakoff & Johnson 1980.)

Teoksessa *More than Cool Reason* (1989) George Lakoff ja Mark Turner kirjoittavat metaforien ja runouden välisestä suhteesta. Lakoffin ja Turnerin (1989: xi) mukaan tunnetut runoilijat hyödyntävät samoja työkaluja kuin muut kielenpuhujat, mutta eri tavoin. Yksi näistä työkaluista on metafora, joka kielenpuhujille on niin tavallinen, että sitä hyödynnetään tiedostamatta ja automaattisesti. Metaforat ovat kaikkialla läsnä, ja ne levittävät puhujien ajatuksia huolimatta siitä, mitä puhujat ajattelevat. Metaforat ovat kaikkien ulottuvilla, ja jo lapset ovat mestareita jokapäiväisten metaforien käytössä. Metaforat ovat konventionaalisia ja korvaamattomia, ja sanojen lisäksi ne koskevat ihmisten ajatuksia. (Lakoff & Turner 1989: xi.)

Metafora on tunnustettu normaaliksi arkikielen ilmiöksi. Ei kuitenkaan ole itsestään selvää, että metafora on nimenomaan semantiikan alueelle sijoittuva ilmiö, vaikka sen kuvaamiseksi on kehitetty erilaisia semantiikkaan pohjaavia malleja. Tutkimuksessa on kuitenkin korostettu sitä, että metafora ei ole pelkästään kielen ominaisuus. Lakoffin ja Johnsonin lähtökohtana on se, että metafora on ihmisen ajatteluun ja käsitejärjestelmään kuuluva ilmiö, ja toisaalta se, että käsite- ja kielijärjestelmä, ajattelu ja kielenkäyttö kytkeytyvät kiinteästi yhteen. Metaforan perusluonne on siinä, että ymmärrämme ja koemme tietyn tyyppisen asian toisenlaisen asian avulla. Metafora ei siten olekaan käytetyissä sanoissa sinänsä, vaan niiden takana olevissa käsitteissä. Kielellisissä ilmauksissa metaforat ovat mahdollisia juuri siksi, että ne ovat metaforia itse käsitejärjestelmässä. (P. Leino 1983: 107–108.)

Lakoffin ja Johnsonin mukaan ymmärrämme käsitteen toisen käsitteen avulla. Tällöin huomiomme kohdistuu vain niihin käsitteen puoliin, joita metafora korostaa. Metafora voi näin estää meitä havaitsemasta käsitteen niitä puolia, jotka eivät ole yhtäpitäviä sen kanssa. Strukturaalisissa metaforissa käsite jäsennetään metaforisesti toisen avulla, ja orientoivat metaforat jäsentävät kokonaisen käsiteryhmän suhteessa toiseen. Luonteenomaista Lakoffin ja Johnsonin tarkastelulle on, että se keskittyy ennen muuta vakiintuneisiin metaforiin ja että luovalle kielenkäytölle ominaiset innovaatiot jäävät taustalle. Lakoff ja Johnson eivät olekaan tavoitelleet metaforien lingvististä kuvausta. Pikemminkin he ovat kirjoittaneet filosofisen esseen, joka keskittyy ensi sijassa tarkastele-

maan sitä, miten ymmärrämme abstrakteja ja monimutkaisia käsitteitä konkreetimpien ja yksinkertaisempien käsitteiden avulla. (P. Leino 1983: 108–114.)

Huumo ja Sivonen (2010) ovat tutkineet suomen kielen deiktisten liikeverbien *mennä* ja *tulla* metaforista ja kieliopillista käyttöä. Eri kielet laajentavat usein deiktisten liikeverbien käyttöä erilaisiin metaforisiin ja kieliopillisiin tarkoituksiin. Kehittyminen kohti abstraktimpaa käyttöä seuraa tiettyjä konseptuaalisia metaforia, mutta myös muita kognitiivisia operaatioita. Verbien *mennä* ja *tulla* spatiaalisen käytön esittelystä edetään kohti abstraktimpaa käyttöä. (Huumo & Sivonen 2010: 111–112.) Verbi *tulla* implikoi agenttiivisuutta *Tuliko ovi lukkoon?* ja verbi *mennä* automatiivista (antikausatiivista) merkitystä *Menikö ovi lukkoon?* Monissa kielissä yleinen metaforinen käyttö verbeille *tulla* ja *mennä* ovat ilmaukset, joilla kuvataan tilanmuutoksia, joissa entiteetti saavuttaa sisäisen tilan tai lähtee sisäisestä tilasta. Kuvatessaan tilan tai kunnan muutosta suomen kielessä hyödynnetään deiktisiä liikeverbejä, jotka osoittavat käsitteellistäjän katsantokannan. Esimerkeissä tilaan itseensä viitataan lokatiivisella ilmauksella (lokatiivinen sija), joka viittaa monissa kielissä esiintyvään metaforaan STATES ARE LOCATIONS. Metaforassa muutoksen kokeva entiteetti liikkuu kohti tilaa tai pois tilasta. *Mennä* kuvaa usein negatiivista muutosta, kuten muutosta normaalista epänormaaliin *Potilas menee koomaan* ja *tulla* usein positiivista muutosta, kuten epänormaalista normaaliin *Potilas tulee tajuihinsa*. Esimerkissä *Kone meni rikki* verbiä *mennä* käytetään kuvaamaan eikanonista, toimimatonta tilaa, ja esimerkissä *Kone tuli kuntoon* verbiä *tulla* käytetään kuvaamaan kanonisen tilan ja toiminnallisuuden saavuttamista. Kun saavutaan tilaan, joka käsitteellistetään positiiviseksi, liikkuja lähestyy kohti deiktistä keskusta, jossa käsitteellistäjä jo on. Saavuttaessa negatiiviseen tilaan liikkuja liikkuu poispäin deiktisestä keskuksesta ja käsitteellistäjästä. Näitä tapauksia motivoi metafora GOOD IS HERE. Poikkeuksia kuitenkin löytyy. (Huumo & Sivonen 2010: 115–119.)

3. ANALYYSI

3.1. Yleistä

Mennä kuin toistuu eri sanomalehtiaineistoissa yhteensä 378 kertaa. Tekstit, joista *mennä kuin* löytyy, ovat pääosin eri tekstejä. Mukana on myös muutama, sama teksti, joka löytyy useammasta tutkimusaineistosta tai on samassa tutkimusaineistossa useamman kerran. Koska en tee varsinaista kvantitatiivista tutkimusta, tämä ei vaikuta tutkimustuloksiini. Software Lemmie mahdollistaa sen, että hakulausekkeella [bf=mennä] [bf=kuin] voi hakea konstruktion alkuosaa *mennä kuin* samanaikaisesti useammasta eri aineistosta. Eri aineistot, joista olen hakenut konstruktion alkuosaa samalla haulla, ovat saman sanomalehden eri vuosikertoja, esimerkiksi Aamulehden vuosikerrat 1995 ja 1999. Poikkeuksena on sanomalehti Karjalainen, jonka vuosikerrat on jaettu kahteen eri hakuun: Karjalainen (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995) sekä Karjalainen (1997), (1998), (1999) ja (Määrittelemättömät). Olen tehnyt haun niputtamalla saman sanomalehden eri vuosikertoja yhteen siksi, koska software Lemmien hakukapasiteetti on riittänyt siihen. Konstruktion alkuosaa *mennä kuin* ei ollut mahdollista hakea samanaikaisesti kaikista tutkimusaineistoista (taulukko 2).

TAULUKKO 2. *Mennä kuin* eri tutkimusaineistoissa.

Tutkimusaineistot:	Frekvenssi:
Aamulehti (1995), (1999)	74
Turun Sanomat (1998), (1999)	69
Helsingin Sanomat (1995)	35
Kaleva (1998–1999)	23
Demari (1995), (1997), (1998), (1999) ja (2000)	15
Karjalainen (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995)	63
Karjalainen (1997), (1998), (1999) ja (Määrittelemättömät)	47
Hämeen Sanomat (1999) ja (2000)	5
Hyvinkään Sanomat (1994) ja (1997)	9
Keskisuomalainen (1999)	34
Iltalehti (1996)	4
Yhteensä:	378

Taulukon 2 perusteella havaitaan se, että *mennä kuin* toistuu jokaisessa tutkimusaineistossa, jotka kaikki ovat sanomalehtiä. Aineistoissa Aamulehti, Turun Sanomat ja Karjalainen (1991), (1992), (1993, (1994) ja (1995) *mennä kuin* toistuu 74, 69 ja 63 kertaa, ja näissä sanomalehdissä *mennä kuin* onkin kaikkein frekventein. Kaikkein harvinaisin se on Iltalehdessä, jossa sen frekvenssi on 4. Yhtenä tutkimushypoteeseistani esitin, että konstruktiolla *mennä kuin X* on vakiintunut paikkansa kirjoitetussa suomen kielessä (sanomalehtikieli). Osa tapauksista *mennä kuin* edustaa myös konstruktiota *mennä kuin X*, eli konstruktio on vakiintunut kirjoitettuun suomen kieleen (sanomalehtikieli).

Koska konstruktio *mennä kuin X* on vakiintunut kirjoitettuun suomen kieleen, tarkemmin sanomalehtikielen, tämä motivoi minua tutkimaan tarkemmin, millainen *mennä kuin X* on kokonaisuutena ja etsimään vahvistusta tutkimushypoteeseilleni siitä, että konstruktion muoto varioi ja *mennä*-verbillä ja erityisesti *kuin*-konjunktioita seuraavalla X:llä esiintyy taivutusmuotoja, jotka ovat tässä konstruktiossa selkeästi vakiintuneet kirjoitettuun kieleen. Jälleen tutkimusaineistoon perehtymällä selvisi, että *mennä*-verbillä esiintyy aineistoissa eri taivutusmuotoja. *Mennä*-verbin eri taivutusmuodot tarjoavat jonkin verran lisää tietoa konstruktiosta *mennä kuin X*, mutta konstruktion kokonaiskuvauksessa tärkeämpää tietoa tarjoaa varioivan X:n muoto ja merkitys. Siksi oma tutkimukseni painottuu varioivan X:n eri taivutusmuotoihin ja X:n vaihtuvien lekseemien merkityksiin. Tällä painotuksella saan parhaimman vastauksen tutkimuskysymykseeni siitä, millainen on konstruktion variaatio.

Selvittäessäni varioivan X:n muotoa ja merkitystä hyödynsin Lemmien kollokaatiotaulukkoa, joka esittelee hakulauseketta [bf=mennä] [bf=kuin] seuraavat kollokaatit eri tutkimusaineistoissa. Nämä kollokaatit ovat sijamuodot nominatiivi, genetiivi, partitiivi, inessiivi, illatiivi, adessiivi, allatiivi ja instruktiivi. Näistä sijamuodoista allatiivi ja illatiivi ovat tilastollisesti merkitseviä (taulukko 3).

TAULUKKO 3. Tilastollisesti merkitsevät sijamuodot eri tutkimusaineistoissa.

Tutkimusaineistot:	Tilastollisesti merkitsevät sijamuodot:
Aamulehti (1995), (1999)	allatiivi (<i>t</i> -testi 3,6 ja <i>MI</i> -testi 3,3), illatiivi (<i>t</i> -testi 2,1)
Turun Sanomat (1998), (1999)	allatiivi (<i>t</i> -testi 4,6 ja <i>MI</i> -testi 3,9)
Helsingin Sanomat (1995)	allatiivi (<i>t</i> -testi 2,8 ja <i>MI</i> -testi 3,8)
Kaleva (1998–1999)	allatiivi (<i>t</i> -testi 2,6 ja <i>MI</i> -testi 3,7)
Demari (1995), (1997), (1998), (1999) ja (2000)	allatiivi (<i>t</i> -testi 2,3 ja <i>MI</i> -testi 4)
Karjalainen (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995)	allatiivi (<i>t</i> -testi 3,3 ja <i>MI</i> -testi 3,0)
Karjalainen (1997), (1998), (1999) ja (Määritlemättömät)	allatiivi (<i>t</i> -testi 2,9 ja <i>MI</i> -testi 3,2)
Hämeen Sanomat (1999) ja (2000)	allatiivi (<i>MI</i> -testi 4,5)
Hyvinkään Sanomat (1994) ja (1997)	allatiivi (<i>MI</i> -testi 3,7)
Keskisuomalainen (1999)	-
Iltalehti (1996)	-

Tilastollisesti merkitsevän sijamuodon on saatava *t*-testistä vähintään arvo 2 ja *MI*-testistä vähintään arvo 3. Taulukosta 3 selviää, että tilastollisesti merkitsevä allatiivi löytyy kaikista muista tutkimusaineistoista paitsi Keskisuomalaisesta ja Iltalehdestä. Aamulehdessä, Turun Sanomissa, Helsingin Sanomissa, Kalevassa, Demarissa ja Karjalaisessa allatiivi ylittää sekä *t*-testin arvon 2 että *MI*-testin arvon 3. Hämeen Sanomissa ja Hyvinkään Sanomissa allatiivi ylittää *MI*-testin arvon. Tilastollisesti merkitsevä illatiivi löytyy ainoastaan Aamulehdestä *t*-testin arvolla 2,1.

Kollokaation toisteisuus aineistossa ei kuitenkaan kerro sitä, että noodi *mennä kuin* ja sen kollokaatti edustavat konstruktiota *mennä kuin* X. Esimerkiksi tilastollisesti merkitseviä illatiiveja on Aamulehden aineistossa 6, ja ne ovat lausekkeita [*shokkiin*], [*ongenkoukkuun*], [*Hampuriin*], [*itseensä*], [*lähinaapurimme Ruotsiin*] ja [*parturiin*]. Esimer-

kiksi *mennä kuin* [*shokkiin*] ei kuitenkaan ole konstruktio *mennä kuin X* vaan *kuin*-vertaus. Kaikissa edeltävissä lausekkeissa lausekkeen edussana sijaitsee heti *kuin*-konjunktion jälkeen *mennä kuin* [*ongenkoukkuun*], tai lausekkeen edussana ja edussanan määrite ovat molemmat taipuneet illatiivissa *mennä kuin* [*lähinaapuriimme Ruotsiin*]. Lausekkeen ollessa useampisanainen, lauseketta edeltävät määritteet ja täydennykset eivät kuitenkaan välttämättä taivu samassa sijassa lausekkeen edussanan kanssa, ja siksi tällaiset lausekkeet näkyvät kollokaatiotaulukossa jonkun toisen sijamuodon kohdalla, tai eivät valikoidu kollokaatiotaulukkoon ollenkaan. Tämän vuoksi perehdyin kollokaatiotaulukon lisäksi aina kulloisenkin tutkimusaineiston koko aineistoon. Tällä tavoin Aamulehden aineistosta löytyivät myös konjunktiota *kuin* seuraavat, illatiivissa taipuvat lausekkeet [*Oscar-gaalaan*], [*kieltolain jälkeen*], [*Kankkulan kaivoon*] ja [*kesän puoli-väliin*]. Näistä lausekkeista esimerkiksi [*Kankkulan kaivoon*] on myös varioiva *X* konstruktiossa *mennä kuin X* *mennä kuin* [*Kankkulan kaivoon*]. Illatiivissa taipuvaa *X*:ää tarkastelen yksityiskohtaisemmin luvussa 3.3. Tilastollinen merkitsevyys kuvaa siis ainoastaan kollokaation tilastollista merkitsevyyttä konstruktion *mennä kuin X* tilastollisen merkitsevyyden sijaan. Se ei myöskään kuvaa konstruktion *mennä kuin X* muotoa, vaan vasta koko aineistoon perehtyminen antaa kuvan siitä, millainen *mennä kuin X* on muodoltaan ja merkitykseltään.

Vaikka sijamuodon esiintyminen kollokaatiotaulukossa ei kuvaakaan konstruktiota *mennä kuin X* kattavasti, on se hyvä lähtökohta konstruktion kuvaamiseen. Kollokaatiotaulukkoon valikoituvat toistuvat myötäesiintymät, ja siksi voidaan olettaa, että osa näistä myötäesiintymistä edustaa konstruktiota *mennä kuin X*. Tilastollisesti merkitsevien allatiivin ja illatiivin lisäksi eri tutkimusaineistoissa esiintyvät kollokaatit nominatiivi, genetiivi, partitiivi, inessiivi, adessiivi ja instruktiivi (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Tutkimusaineistot ja kollokaatiotaulukoiden sijamuodot.

Tutkimusaineistot:	Kollokaatiotaulukon sijamuodot:
Aamulehti (1995), (1999)	nominatiivi, inessiivi, illatiivi, allatiivi, instruktiivi,
Turun Sanomat (1998), (1999)	nominatiivi, genetiivi, allatiivi
Helsingin Sanomat (1995)	nominatiivi, illatiivi, allatiivi,
Kaleva (1998–1999)	allatiivi
Demari (1995), (1997), (1998), (1999) ja (2000)	allatiivi
Karjalainen (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995)	nominatiivi, genetiivi, partitiivi, allatiivi, instruktiivi
Karjalainen (1997), (1998), (1999) ja (Määrittelemättömät)	nominatiivi, illatiivi, allatiivi
Hämeen Sanomat (1999) ja (2000)	allatiivi
Hyvinkään Sanomat (1994) ja (1997)	adessiivi, allatiivi
Keskisuomalainen (1999)	nominatiivi, allatiivi
Iltalehti (1996)	-

Taulukosta 4 selviää, että eniten variaatiota kollokaatiotaulukon sijamuodoilla on Aamulehdellä, Karjalaisella (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995), Turun Sanomilla, Helsingin Sanomilla ja Karjalaisella (1997), (1998), (1999) ja (Määrittelemättömät). Esimerkiksi Aamulehden kollokaatiotaulukossa ovat sijamuodot nominatiivi, inessiivi, illatiivi, allatiivi ja instruktiivi, ja Karjalaisella (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995) nominatiivi, genetiivi, partitiivi, allatiivi ja instruktiivi. Kaikissa tutkimusaineistoissa, paitsi Iltalehdessä, allatiivi on kollokaatiotaulukossa, ja Keskisuomalaista ja Iltalehteä lukuun ottamatta se on myös tilastollisesti merkitsevä. Kollokaatti illatiivi on aineistoissa Aamulehti, Helsingin Sanomat ja Karjalainen (1997), (1998), (1999) ja (Määrittelemättömät), ja Aamulehdessä se on myös tilastollisesti merkitsevä. Myös nominatiivi on kollokaatiotaulukossa yleinen, sillä se toistuu Aamulehden, Turun Sanomien, Helsingin Sanomien, Karjalaisen ja Keskisuomalaisen kollokaatiotaulukoissa.

Esimerkiksi Aamulehden kollokaatiotaulukossa nominatiivin frekvenssi on 21, ja se voi olla lauseke [*Oscar-gaalaan*], [*kaksi tai kolme minuuttia*], [*kaksi vuotta*], [*minuutti*],

[*Nooni-tytärtä esittävän Elina Humalan ja hänen mustan kanansa kaula*], [*juna*], [*kamppailu lämminveristen Kriteriumin voitosta*], [*muutkin ihmiset*], [*valkotornado*], [*viime talvi*], [*pari kuukautta*], [*parisenkymmentä sekuntia ylimääräistä aikaa*], [*puoli minuuttia*], [*hyrrät*] ja [*jalat*]. Esimerkiksi lauseke [*Oscar-gaalaan*] näkyy kollokaatio- taulukossa nominatiivina, vaikka yhdyssanan perusosa on illatiivissa ja ainoastaan mää- riteosa nominatiivissa. Tällaisen lausekkeen käsittelen illatiivina lausekkeen edussanan sijamuodon mukaan. Kollokaatiotaulukossa eivät myöskään näy koko aineistosta löyty- vät lausekkeet [*Naton ohjus*], [*Patricia Cornwell*], [*ehkä tunti*], [*lohkon ykkönen*] ja [*vähän yli viikko*], joissa lausekkeen edussana on nominatiivissa, mutta se ei ole lausek- keensa ensimmäinen sana, sillä kollokaatiotaulukko huomioi ainoastaan *kuin*- konjunktiota seuraavan sanan, vaikka se kuuluisi lausekkeeseen. Nominatiivissa taipu- vasta, varioivasta X:stä, kerron tarkemmin luvussa 3.4.

Esimerkiksi Aamulehden nominatiivista käy ilmi, että kollokaatin kanssa samaa sija- muotoa esiintyy myös kollokaatiotaulukon ulkopuolelle, jos lausekkeen edussana ei tule heti *kuin*-konjunktion jälkeen. Tästä johtuen kollokaatiotaulukoon perehtymisen jäl- keen olen tutkinut jokaisen tutkimusaineiston koko aineistoa, ja edelleen sellaisten ai- neistojen koko aineistoa, joissa kulloinenkin sijamuoto ei ole edes kollokaatiotaulukos- sa. Jos siis sijamuoto esiintyy yhdenkin tutkimusaineiston kollokaatiotaulukossa, olen selvittänyt, onko sitä muissa tutkimusaineistoissa. Esimerkiksi partitiivi on ainoastaan Karjalaisen (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995) kollokaatiotaulukossa, mutta tämän lisäksi olen tutkinut partitiivia sekä koko Karjalaisen tutkimusaineistossa että sen esiin- tymistä muissa tutkimusaineistoissa. Partitiivista kerron tarkemmin luvussa 3.5. Vasta tämän jälkeen on selvinnyt, kuinka moni sijamuodossa taipuvista edussanoista, ja edus- sanan täydennyksistä ja määritteistä, on varioiva X konstruktiossa *mennä kuin X*.

Sijamuoto genetiivi on Turun Sanomien ja Karjalaisen (1991, 1992, 1993, 1994 ja 1995) kollokaatiotaulukoissa, ja sen frekvenssi on Turun Sanomissa 5 ja Karjalaisessa 6. Nämä genetiivit ovat Turun Sanomissa [*Suomen puolesta*], [*kankkulan kaivoon*], [*vaaksan verran*], [*kolmenkymmenen kilometrin päähän*] ja [*yhdeksän vuoden taakse*] ja Karjalaisessa [*Kankkulan kaivoon*], [*messujen alku*], [*Aurinkokuninkaan hovissa Ver- saillesissa*], [*Joensuun Kauppakadulle*], [*torin rantaan*] ja [*valmennusryhmien kautta*]. Esimerkiksi lausekkeen [*Kankkulan kaivoon*] laskea illatiiviksi, koska sen edussana *kaivoon* taipuu illatiivissa. Lausekkeen [*vaaksan verran*] taas voi laskea genetiiviksi,

mutta se ei kuulu konstruktion *mennä kuin X*, koska *mennä kuin* [*vaaksan verran*] ei muodosta muoto- ja merkityskokonaisuutta, vaan kyse on ennemminkin mitattavasta matkasta kuin idiomaattisemmasta konstruktiosta *mennä kuin X*. Kollokaatiotaulukoiden sijamuodoista genetiivi onkin sellainen, joka ei ole konstruktion *mennä kuin X* varioivan X:n edussanan sijamuoto. Jokaiseen sijamuotoon perehtymällä selvisikin se, että konstruktion X:n edussanan sijamuotoja ovat nominatiivi, partitiivi, inessiivi, illatiivi, adessiivi, allatiivi ja instruktiivi. Näissä sijamuodoissa taipuva X voi olla substantiivilauseke. Konstruktion X:n taipuessa partitiivissa se voi olla myös adjektiivilauseke ja instruktiivissa verbin E-infinitiivi.

Tutkimusaineistosta on nyt selvinnyt, että X voi olla yksi- tai useampisanainen substantiivilauseke (NP) *mennä kuin* [*kuumille kiville*], infinitiivimuotoinen verbi eli verbin E-infinitiivi *mennä kuin* *leijuen* tai adjektiivilauseke (AP) *mennä kuin* [*tyhjää*] *vaan*. Verbin E-infinitiivi taipuu instruktiivissa, adjektiivilauseke partitiivissa ja substantiivilausekkeen edussana instruktiivin ja partitiivin lisäksi nominatiivissa, inessiivissä, illatiivissa, adessiivissa ja allatiivissa. Konstruktion X:n sijamuodot kuvaavat vasta X:n muotoa, mutta eivät kerro kaikkea sen merkityksestä. Seuraavassa olenkin kuvannut kussakin sijamuodossa taipuvien lausekkeiden semantiikkaa aineistoesimerkkien avulla. Jokaisen aineistoesimerkin jälkeen on lähdeviite siihen tutkimusaineiston osaan, josta kulloinenkin näyte on. Lähdeviitteissä käytetään lyhenteitä, jotka on selitetty taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Aineistoesimerkeissä käytettävät lyhenteet.

Tutkimusaineiston nimi:	Lyhenne:	Vuosikerta:
Aamulehti	aamu	1995 ja 1999
Turun Sanomat	tusa	1998 ja 1999
Helsingin Sanomat	hs	1995
Kaleva	kaleva	1998–1999
Demari	demari	1995, 1997, 1998, 1999 ja 2000
Karjalainen	karj	1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1997, 1998, 1999 ja Määrittelemättömät
Hämeen Sanomat	hasa	1999 ja 2000
Keskisuomalaine	kesu	1999
Hyvinkään Sanomat	hysa	1994, 1997
Iltalehti	ilta	1996

Lyhenteistä esimerkiksi aamu viittaa Aamulehteen, ja sitä seuraava numerosarja lehden vuosikertaan. Esimerkiksi lyhenteellä aamu1999 tarkoitetaan Aamulehteä vuodelta 1999.

Konstruktion X:n sijamuodoista esittelen ensimmäisinä tilastollisesti merkitykselliseksi nousevat sijamuodot allatiivi ja illatiivi, joita Iso suomen kielioppi (2008) nimittää tulosijoiksi. Tämän jälkeen esittelen nominatiivin ja partitiivin, joita on kutsuttu myös kielipillisiksi sijoiksi. Seuraavaksi käsittelen inessiivin eli sisäpaikallissijan ja adessiivin eli ulkopaikallissijan. Lopuksi käsittelen sekä substantiivilausekkeen että verbin E-infinitiivin instruktiivin, joka on vajaakäyttöinen sija. En ota tutkimuksessani kantaa sijojen luokitteluperusteisiin, mutta sijojen luokittelu selkeyttää sijamuotojen esitysjärjestystä. Sekä yksi- että useampisanaisissa lausekkeissa sijamuodon nimi, esimerkiksi allatiivi, viittaa aina lausekkeen edussanan sijamuotoon.

3.2. X allatiivissa

Allatiivi on tilastollisesti merkitseväksi nouseva, X:n edussanan sijamuoto, ja allatiivissa taipuvan X:n tyypillisin edustaja on lauseke [*kuumille kiville*] (taulukko 6).

TAULUKKO 6. X [*kuumille kiville*] eri tutkimusaineistoissa.

Tutkimusaineisto:	Frekvenssi (f) [<i>kuumille kiville</i>]:
Aamulehti (1995), (1999)	16
Turun Sanomat (1998), (1999)	22
Helsingin Sanomat (1995)	8
Kaleva (1998–1999)	8
Demari (1995), (1997), (1998), (1999) ja (2000)	6
Karjalainen (1991), (1992), (1993), (1994) ja (1995)	14
Karjalainen (1997), (1998), (1999) ja (Määrittelemättömät)	11
Hämeen Sanomat (1999) ja (2000)	3
Hyvinkään Sanomat (1994) ja (1997)	3
Keskisuomalainen (1999)	3
Iltalehti (1996)	1

Taulukon 6 perusteella havaitaan, että lauseke [*kuumille kiville*] toistuu jokaisessa tutkimusaineistossa. Kaikista yleisin se on Aamulehden, Turun Sanomien ja Karjalaisen aineistoissa (esimerkit 1–3).

- (1) *Tampereen symboli menee kuin [kuumille kiville].* (aamu1999)
- (2) *Tällä hetkellä nimenomaan Arabian posliini menee kuin [kuumille kiville].* (tusa1999)
- (3) *Itseteurastetut viljakinkut menevät kuin [kuumille kiville], kun vaihtoehtona on suurteurastamon standarditakapuoli, joka on suursikaloiden rehu-ruokittua kituliasta eläintä.* (karj1992)

Mennä kuin [kuumille kiville] muodostaa muoto- ja merkityskokonaisuuden, eli on esimerkki konstruktioista *mennä kuin X*. *Menee kuin kuumille kiville* merkitsee 'käydä kau-paksi erittäin hyvin' (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *kuuma*). Esimer-

keissä 1–3 kaupaksi käyvät lauseiden subjektit [*Tampereen symboli*], [*Arabian posliini*] ja [*itseurastetut viljakinkut*].

Idiomaattisen lausekkeen [*kuumille kiville*] lisäksi Turun Sanomista (1998) löytyvät idiomaattiset lausekkeet [*tyhjille seinille*] ja [*tulisille hiilille*]. Molemmat toistuvat aineistossa vain kerran (esimerkit 4 ja 5).

- (4) *Minua ahdisti syksyllä vain se, että puheeni tuntuivat menevän kuin [tyhjille seinille].* (tusa1998)
 (5) *Ne meni kuin [tulisille hiilille].* (tusa1998)

Sekä *mennä kuin [tyhjille seinille]* että *mennä kuin [tulisille hiilille]* muodostavat kiinteän muoto- ja merkityskokonaisuuden, eli edustavat konstruktiota *mennä kuin X*. *Puhua seinille* merkitsee, että 'puheella ei ole toivottua vaikutusta tai kuuntelijoita, kukaan ei kuuntele tai huomioi' (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *seinä*). Konstruktion *mennä kuin [tyhjille seinille]* merkitys seuraa Muikku-Wernerin, Jantunen ja Kokon (2008) kuvaamaa merkitystä siitä, että 'kukaan ei kuuntele tai huomioi puhujaa'. *Olla tulisilla hiilillä* taas merkitsee 'olla erittäin kiusallisessa tilanteessa' (Urbaani Sanakirja s.v. *olla tulisilla hiilillä*). Usein tulisilla hiilillä *istutaan* tai *ollaan*, myös *kuin tulisilla hiilillä*. *Tulisilla hiilillä* merkitsee 'kärsimättömänä, jännittyneenä, tiukan paikan edessä'. (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *tulinen*.) Turun Sanomien (1998) *mennä kuin [tulisille hiilille]* on merkitykseltään lähempänä konstruktion *mennä kuin [kuumille kiville]* merkitystä 'käydä kaupaksi erittäin hyvin'. Koska konstruktion *mennä kuin [kuumille kiville]* merkitys on suomenkieliselle lukijalle tuttu, voidaan allatiivissa taipuvaa X:ää varioida siten, että osa tutumman edustajan [*kuumille kiville*] merkityksestä siirtyy harvinaisempaan [*tulisille hiilille*]. Toisaalta X [*tulisille hiilille*] tuo merkitykseen enemmän kärsimättömyyttä ja jännittyneisyyttä kuin tutummassa [*kuumille kiville*].

Mennä kuin [kuumille kiville], *mennä kuin [tyhjille seinille]* ja *mennä kuin [tulisille hiilille]* ovat kaikki esimerkkejä konstruktiosta *mennä kuin X*. Aineistosta löytyy myös esimerkkejä, joissa *mennä kuin* + allatiivi, mutta nämä eivät ole konstruktion *mennä kuin X* edustumia, koska eivät muodosta muodolta ja merkitykseltä vakiintunutta kokonaisuutta. Tällaisia ovat Helsingin Sanomien *mennä*-verbiä ja *kuin*-konjunktiota seuraava-

va allatiivi [*kadulle*] ja Karjalaisen [*Joensuun Kauppakadulle*], [*Nuokkarille*], [*jonnekin Salon kohdalle*] ja [*itärajan toiselle puolelle*] (esimerkit 6–10).

- (6) *Mönkäreen mukaan ei tarvitse mennä kuin [*kadulle*] kysymään, jotta tietää laina-ajan keston olevan ihmisille ongelma.* (hs1995ta_te)
- (7) *Ei täydy mennä kuin [*Joensuun Kauppakadulle*] tai keskustaan, niin siellä joka toisessa kuppilassa voi polttaa vapaasti pilvää, Kuosmanen tiesi.* (karj1995)
- (8) *Monen nuoren mielestä Saappaaseen on kivempi mennä kuin [*Nuokkarille*].* (karj1994)
- (9) *Vaan saakeli ei mennyt kuin [*jonnekin Salon kohdalle*], kun mitään ei näkynyt.* (karj1997)
- (10) *Vesi on Pohjois-Karjalassa itsestäänselvyys, mutta ei tarvitse mennä kuin [*itärajan toiselle puolelle*], niin ongelmiin törmätään.* (karj1999)

Esimerkit 6–10 ovat muotonsa puolesta samannäköisiä kuin konstruktiot *mennä kuin* [*kuumille kiville*], *mennä kuin* [*tyhjille seinille*] ja *mennä kuin* [*tulisille hiilille*], mutta niissä ei ole samanlaista muodon ja merkityksen kokonaisuutta, joka konstruktioilla on. Esimerkeistä uupuu myös idiomaattisuus. Esimerkit 6, 7, 9 ja 10 kuvaavat paikkaan siirtymistä, ja esimerkissä 8 on komparaatiomuoto *kivempi*, joka selittää *mennä*-verbiä seuraavan *kuin*-konjunktion käyttöä. Esimerkeissä 6–10 verbi *mennä* on liikkeen kuvaamisen merkityksessä, ja konstruktiossa *mennä kuin* X liikeverbin käyttö on laajentunut metaforiseen tarkoitukseen. Kielet laajentavatkin usein deiktisten liikeverbien käyttöä monenlaisiin metaforisiin ja kieliopillisiin tarkoituksiin, ja *mennä*-verbillä on paikansa monenlaisissa kieliopillistuneissa rakenteissa, joissa verbin perimmäinen liikkeen kuvaamisen merkitys saattaa olla painunut jo kauaskin (Huumo & Sivonen 2010a: 111–112; Jääskeläinen 2012: 67). Konstruktiokielioppi rakentaa konstruktioihin alusta lähtien muodon ja merkityksen välisen suhteen, rakennekokonaisuuden ja sen funktion välisen suhteen ja kielen ja kulttuurin välisen suhteen (Östman 2002: 96–97). Eri sanomalehtiaineistojen perusteella voidaankin todeta, että konstruktiossa *mennä kuin* X X:n edussanan taipuessa allatiivissa siinä on niukasti variaatiota ja tyypillisimmin se on lauseke [*kuumille kiville*]. *Mennä kuin* [*kuumille kiville*] merkitsee ’käydä kaupaksi erittäin hyvin’. Tämä konstruktio on lukijalle niin tuttu, että sitä voi varioida ilman, että sen merkitys muuttuu huomattavasti *mennä kuin* [*tulisille hiilille*].

3.3. X illatiivissa

Aamulehden aineistoissa myös sijamuoto illatiivi nousee tilastollisesti merkittäväksi *t*-testin osalta arvolla 2,1. Tyypillisin illatiivi ei kuitenkaan ole kollokaatiotaulukossa, sillä lausekkeen [*Kankkulan kaivoon*] edussana *kaivoon* on järjestyksessä vasta lausekkeen toinen sana. Kaikkia aineistoja tutkimalla lauseke [*Kankkulan kaivoon*] löytyy kuitenkin Aamulehden, Turun Sanomien ja Karjalaisen aineistoista (esimerkit 11–14).

- (11) *Homma meni pieleen ja rahat, yhteensä 15 miljoonaa markkaa, menivät kuin [Kankkulan kaivoon]*. (aamu1999)
- (12) *Ellei niin tapahdu, kuntalaiset voivat perustellusti väittää, että heidän maksamansa lisäverot ovat menneet kuin [Kankkulan kaivoon]*. (aamu1999)
- (13) *Läntiset avustusrahat ovat Venäjän talouskriisistä päätellen menneet kuin [kankkulan kaivoon]*. (aamu1999, tusa 1999)
- (14) *Lietelanta ei mene kuin [Kankkulan kaivoon] Sarakankaan tilalla, vaan se käytetään hyödyksi lannoitteena viljapelloille suosimalla kevätlevitystä*. (karj1995)

Illatiivissa taipuva X [*Kankkulan kaivoon*] toistuu yhteensä viisi kertaa eri aineistoissa. Konstruktiio *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]* löytyy aineistojen lisäksi esimerkiksi Suuresta vertailusanakirjasta muodossa *menee kuin Kankkulan kaivoon* (Tammi 2008 s.v. *Menee kuin Kankkulan kaivoon*). Lausekkeen [*Kankkulan kaivo*] merkitys on esimerkiksi ’pohjaton ”kaivo”, jonne hyvin usein heitetään yhteiskunnan varoja’ (Urbaani Sanakirja s.v. *kankkulan kaivo*). *kankkulan/Kankkulan kaivo* on merkitykseltään myös ’kuvitteellinen paikka, johon hukatut tai tuhlatut asiat joutuvat’, ja yleensä *Kankkulan kaivoon* häviää *rahaa* (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *Kankkula*). Aineistoesimerkeissä 11–13 konstruktiota *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]* voivatkin edeltää lauseiden rahaan viittaavat subjektit [*rahat*], [*heidän maksamansa lisäverot*] ja [*läntiset avustusrahat*]. Konstruktion *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]* merkitys onkin ’hukattu tai tuhlatu asia, usein raha, häviää kuvitteelliseen paikkaan’.

Koska konstruktiio *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]* on vakiintunut tarkoittamaan ’jonkin kallisarvoisen, usein rahan, tarpeetonta tuhlaamista’, voi sitä edeltää kallisarvoiseen asiaan viittaava subjekti, jonka merkitys on kuitenkin jokin toinen kuin ’raha’. Tällainen subjekti on esimerkiksi esimerkin 14 [*lietelanta*]. Konstruktion vakiintunut merkitys ’kallisarvoisen asian tarpeettomasta tuhlaamisesta’ antaa kuitenkin lukijalle kuvaa siitä,

että lauseen subjekti on kallisarvoinen. Subjekti [*lietelanta*] on kallisarvoinen juuri siksi, että se voidaan muuttaa tuottavaksi käyttämällä sitä lannoitteena. [*Lietelanta*] rinnastuukin tässä esimerkissä rahaan. Konstruktion *mennä kuin* [*Kankkulan kaivoon*] vakiintunut merkitys mahdollistaa myös sen, että sitä voi varioida. Tämä tulee ilmi aineisto-esimerkistä 15, missä subjektina on rahaan viittaava [*Kaupungin 800 000 plus työkulut*].

- (15) *Kaupungin 800 000 plus työkulut menivät kuin [Mustin pyllyyn].*
(demari1998)

Konstruktio *mennä kuin* [*Mustin pyllyyn*] on kontekstistaan irrotettuna lukijalle vieras, vaikka esimerkiksi Suuresta vertailusanakirjasta löytyykin *Menee kuin Mustin hännän alle* (Tammi 2008 s.v. *Menee kuin Mustin hännän alle*). Esimerkin 15 subjekti [*Kaupungin 800 000 plus työkulut*] viittaa kuitenkin rahaan, joka kertoo edelleen sen, että *mennä kuin Mustin pyllyyn* on itse asiassa esimerkki konstruktion *mennä kuin* [*Kankkulan kaivoon*] produktiivista käytöstä. Koska konstruktio *mennä kuin* [*Kankkulan kaivoon*] on vakiintunut kieleen muotonsa ja merkityksensä puolesta, voidaan X:n illatiivissa taipuva lauseke vaihtaa toiseksi, mutta säilyttää silti konstruktion merkitystä 'tarpeettomasta tuhlaamisesta'. Lekseemi *pylly* merkitsee 'takamusta, takapuolta ja perää' ja *kankku* 'lonkan seutua ja pakaraa' *pyöreät kankut* (KS 2015 s.v. *pylly, kankku*). Konstruktion *mennä kuin* [*Mustin pyllyyn*] ymmärrettävyyttä selittääkin määritteen *Kankkulan* rinnastettavuus edussanaan *pyllyyn*. Esimerkki 15 voisikin olla yhtäläillä *Kaupungin 800 000 plus työkulut menivät kuin* [*Kankkulan kaivoon*].

Muikku-Werner, Jantunen ja Kokko (2008 s.v. *Kankkula*) kuvaavat *kankkulan kaivoa* 'kuvitteelliseksi paikaksi'. Illatiivissa taipuvassa X:ssä on myös muita paikkaan viittavia lausekkeita (esimerkit 16–22).

- (16) *Kauneusleikkaukseen mennään kuin [parturiin].* (aamu1999)
 (17) *Nyt Schaubühnelle menee kuin [museoon], entisiä aikoja muistelemaan.* (hs1995ku)
 (18) *Nyt piknikille voi mennä kuin [ravintolaan].* (hs1995ae)
 (19) *Tansseihin mentiin kuin [ravintolaan] nykyään pistäytymään parille pitkälle hitaalle.* (tusa1998)
 (20) *Toivottavaa olisi myös pieni muutos asenteissa, ettei terveyskeskukseen mentäisi kuin [kauppapuotiin] saamaan sitä, mitä juuri nyt tekee mieli.* (tusa1998)

- (21) *Ne on semmosia reissuja, että niille ei mennä kuin [Las Palmasiin].*
(karj1992)
- (22) *Edelleen kaupunki on heille nuoruuden kaupunki, paikka jonne mennään kuin [toiseen kotiin].* (karj1993)

Vaikka esimerkeissä 16–22 on sama rakenne kuin konstruktiossa *mennä kuin X*, ovat ne lähempänä vertausrakennetta kuin konstruktiota *mennä kuin X*. Rakenteellisesti sekä vertauksessa *kämpä on kuin sikolätti* ja metaforassa *kämpä on sikolätti* on substantiivilauseke predikatiivina. Vertauksessa substantiivilausekkeeseen liittyy *kuin*-partikkeli, ja metaforassa ei liity. Vertausrakenteessa verrattavaa verrataan johonkin vertauskuvaan *asunto on kuin sikolätti*. (Heinonen 2010: 351, 357.) Vaikka sekä vertauksessa että konstruktiossa on konjunktio *kuin*, vertausrakenteessa verrattavaa verrataan johonkin vertauskuvaan selkeämmin. Esimerkissä 16 *mennä kuin kauneusleikkaukseen* vertautuu *mennä kuin parturiin*, ja esimerkissä 20 *mennä kuin terveyskeskukseen* vertautuu *mennä kuin kauppapuotiin*. Vastaavasti konstruktio *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]* kertoo siitä, että jotain kallisarvoista hävitetään sen sijaan, että jotakin verrattaisiin *Kankkulan kaivoon*. Konstruktion *mennä kuin X* illatiivissa taipuva *X* onkin tyypillisimmin kuvitteelliseen paikkaan viittaava lauseke [*Kankkulan kaivoon*], ja konstruktion *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]* merkitys on 'hukattu tai tuhlatu asia, usein raha, häviää kuvitteelliseen paikkaan'. Konstruktion merkitys on niin tuttu, että sitä voi myös varioida *mennä kuin [Mustin pyllyyn]*.

3.4. X nominatiivissa

Aamulehden, Turun Sanomien, Helsingin Sanomien, Karjalaisen ja Keski-suomalaisen kollokaatiotaulukoiden mukaan *mennä kuin* voi saada kollokaatikseen myös nominatiivin. Software Lemmie lukee kollokaatiksi heti alkuosan *mennä kuin* jälkeisen saneen, joten useampisanaisen lausekkeen edussana ei välttämättä ole nominatiivissa, eli en käsittele tällaisia lausekkeitä nominatiiveina. Kollokaatioiden frekvensseistä puhuttaessa viitataan alkuosaa *mennä kuin* seuraavaan saneeseen, joka on taipunut nominatiivissa, ja siksi edussanojen nominatiivien todellinen määrä on eri kuin nominatiivin frekvenssi kollokaatiotaulukossa. Nominatiiveiksi olen siis lukenut lausekkeet, joiden edussana on nominatiivissa, ja jotka muodostavat kiinteän muodon ja merkityksen yhteenliittymän *mennä kuin X*.

Aamulehden aineistoissa alkuosaa *mennä kuin* seuraavan nominatiivin frekvenssi on kollokaatiotaulukossa 21. Esimerkiksi heti ensimmäisessä tapauksessa *Mentäisiin kuin Oscar-gaalaan* erisnimi *Oscar* on nominatiivissa, mutta yhdyssanan perusosa *gaalaan* on illatiivissa, joten lasken kyseisen X:n illatiiviksi. Osa esimerkeistä on myös keskenään samoja, ja esimerkiksi *Ei siinä mene kuin kaksi tai kolme minuuttia ja menoksi* ja *Niin kauan mennään kuin jalat kantavat* toistuvat aineistoissa 2 ja 6 kertaa, sillä korpukseen on jostain syystä laitettu sama sanomalehtiteksti useamman kerran.

Myös nominatiivista löytyy kuitenkin konstruktioita *mennä kuin X*. Tyypillisin konstruktion edustaja on *mennä kuin häkä* (esimerkit 23–26).

- (23) *Keskustaväkeen puoluejohtajan kaavailema työreformi menee kuin [häkä].* (tusa1998)
- (24) *Ilo Elää Karjalassa -tapahtumassa piirakoiden paisto merkitystä paikan päällä meni kuin [häkä] helsinkiläisiin, miksi se ei vetäisi täällä, Rantakoski perustelee.* (karj1991)
- (25) *Joko yhtye ei ole poliittinen tai suuri osa suomalaisista on – tätä nykyä Ultra Bra menee kuin [häkä] musiikkia kuuntelemaan yleisöön.* (karj1998)
- (26) *Mönkäreiden puheet menevät kuin [häkä] arkipäivän ongelmien kanssa kamppaileviin, Backmanin taas rahakirstujen vartijoihin ja muihin paremmin pärjääviin.* (karj1998)

Konstruktion *mennä kuin häkä* liittyy kohdetta ilmaiseva illatiivi [*keskustaväkeen*]/[*helsinkiläisiin*]/[*musiikkia kuuntelemaan yleisöön*]/[*arkipäivän ongelmien kanssa kamppaileviin*]. Esimerkiksi Suuresta vertailusanakirjasta löytyy *Menee kuin häkä/häkää*, ja Urbanin Sanakirjan mukaan *häkä* on 'vauhti' (Tammi 2008 s.v. *menee kuin häkä/häkää*; Urbani Sanakirja s.v. *häkä*). Aineistoesimerkeissä lekseemiin *häkä* liittyy kohdetta ja tarkemmin vastaanottajaa ilmaiseva illatiivi, joka voi olla virkerakenteesta riippuen joko lekseemin *häkä* jälkeen *mennä kuin [häkä] [helsinkiläisiin]/[musiikkia kuuntelemaan yleisöön]/[arkipäivän ongelmien kanssa kamppaileviin]*, tai heti virkkeen alussa [*Keskustaväkeen*] *puoluejohtajan kaavailema työreformi menee kuin [häkä]*. Jokainen kohdetta ilmaiseva illatiivi on näissä esimerkeissä elollinen. Tutkimusaineistossani on myös muita esimerkkejä konstruktiosta *mennä kuin X*, jossa X on taipunut nominatiivissa ja sitä seuraa kohdetta ilmaiseva illatiivi. Kohdetta ilmaiseva illatiivi on näissä esimerkeissä elollisten olioiden sijaan ruumiinosa *silmään* tai paikka *posliinikauppaan* (esimerkit 27 ja 28).

- (27) *Tapiola ja Karakallio menivät kuin [nappi] silmään, Tiihonen vakuuttaa.*
(hs1995ka)
- (28) *Metsään mennään kuin [norsu] posliinikauppaan.* (karj1992)

Esimerkiksi konstruktioissa *mennä kuin [häkä] helsinkiläisiin*, *mennä kuin [nappi] silmään* ja *mennä kuin [norsu] posliinikauppaan* on kaikissa sama muoto, eli konstruktion alkuosaa *mennä kuin* seuraa nominatiivissa taipuva X ja kohdetta ilmaiseva illatiivi. Haapaharjun (2008) tutkimuksessa lähdekonstruktio *Toimilta menee teho, jos ne tiedetään etukäteen* on idiomaattisempi kuin kohdekonstruktio *Erkki menee nukkumaan*, eli konstruktion merkitys on semanttisesti kauempana verbin perusmerkityksestä kuin kohdekonstruktion merkitys. Toisaalta myös kohdekonstruktiossa on merkitysryhmiä, joissa liikemerkitys ei ole kovin voimakas. (vrt. Haapaharju 2008: 23–63.) Esimerkiksi konstruktiossa *mennä kuin [häkä] helsinkiläisiin* on nominatiivi [*häkä*] ja kohdetta ilmaiseva illatiivi [*helsinkiläisiin*], ja idiomaattinen merkitys syntyy näiden esiintymisestä yhdessä. Konstruktiot *mennä kuin [häkä] helsinkiläisiin* ja *mennä kuin [nappi] silmään* antavat kuvaa positiivisesta tapahtumasta, kun taas *mennä kuin [norsu] posliinikauppaan* on merkitykseltään negatiivisempi. Esimerkiksi Urbaanin Sanakirjan mukaan *norsu posliinikaupassa* ’rikkoo kaiken kulkiessaan’ (Urbaani Sanakirja s.v. *norsu posliinikaupassa*). *Norsu posliinikaupassa* onkin monille tutumpi kuin konstruktio *mennä kuin [norsu] posliinikauppaan*, ja siksi sen negatiivista merkitystä on siirtynyt myös konstruktion merkitykseen. Haapaharju (2008) kuvaa idiomikonstruktioita, esimerkiksi onnistumisen ja epäonnistumisen ilmauksia, joissa on *mennä*-verbi ja illatiivi- tai allatiivimuotoinen argumentti, joka on substantiivilauseke tai adjektiivilauseke *kisa meni pieleen/nappiin* (Haapaharju 2008: 45). Myös konstruktiossa *mennä kuin X* varioivan X:n merkitys yhdessä sitä seuraavan illatiivin kanssa antavat kuvaa onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Kahden tai useamman yksikön, esimerkiksi sanan tai lausuman, peräkkäinen yhteensovittaminen harvoin tuottaa tulokseksi merkityksen, jossa näillä yksiköillä olisi edelleen vain sanakirjamerkityksensä (Östman 2002: 96). Juuri konstruktion X:n sanavalinta, ja sitä seuraavan, illatiivissa taipuvan lekseemin merkitys vaikuttavat siihen, tulkitaanko konstruktio positiivisena tai negatiivisena, onnistumisena tai epäonnistumisena.

Aineistoissa on myös muita konstruktioita, joissa X on taipunut nominatiivissa. Näissä konstruktioissa ei kuitenkaan ole kohdetta ilmaisevaa illatiivia, vaan X:n jälkeen tulee

jotakin muuta. Esimerkki tällaisesta konstruktioista on *mennä kuin [juna] eteenpäin/kiskoilla* (esimerkit 29–31).

- (29) *Saunalahden asiakasmäärä on mennyt kuin [juna] eteenpäin ja se on selkeästi toiseksi suurin Internet-operaattori.* (tusa1999)
 (30) *Joitakin tehtaita olisi varmasti voitu säilyttää, jos Turussa olisi harkittu asioita eikä vain menty kuin [juna] eteenpäin.* (tusa1999)
 (31) *Se menee kuin [juna] kiskoilla.* (karj1991)

Esimerkeissä 29 ja 30 nominatiivia *juna* seuraa liikkeen suuntaa ilmaiseva *eteenpäin mennä kuin [juna] eteenpäin*, ja esimerkissä 35 nominatiivia *juna* seuraa adessiivi *kiskoilla mennä kuin [juna] kiskoilla*. Suuresta vertailusanakirjasta löytyy *menee kuin juna* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin juna*). Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa sen sijaan ovat *olla/riittää moneen junaan*, joka merkitsee ’olla monenlaisia’, ja *toimia/pelata kuin junan vessa*, joka merkitsee ’toimia erinomaisesti, varmasti’ (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *juna*). Myös Urbaanissa Sanakirjassa *junan vessa* on ’asia, joka toimii mutkattomasti’ (Urbaani Sanakirja s.v. *junan vessa*). Konstruktioista *mennä kuin [juna] kiskoilla* ja *mennä kuin [juna] eteenpäin* saadaan sellainen kuva, että *junan* liikkuminen *kiskoilla* tai *junan* liikkuminen *eteenpäin* on ’erinomaista, varmaa ja mutkatonta’. Koska nominatiivissa taipuva lekseemi on *juna*, liittyy liikkeeseen myös nopeus. Liike, tai sen puuttuminen, voidaan havaita vertaamalla kuviota taustaan, ja tilanteessa fyysisesti pienempi olio valikoituu kuvioksi ja suurempi taustaksi (Huumo & Sivonen 2010: 30–31). Konstruktio *mennä kuin [juna] kiskoilla* liittyy kuvio–tausta-jakoon *juna menee kiskoilla*, jossa *juna* on liikkuva entiteetti. Konstruktiossa *mennä kuin [juna] kiskoilla* juuri *junan* liikkuminen antaa konstruktion merkitykselle positiivisen sävyn. Konstruktioissa *mennä kuin [juna] eteenpäin* ja *mennä kuin [juna] kiskoilla* onkin semantiikaltaan paljon samaa kuin esimerkiksi konstruktiossa *mennä kuin [nappi] silmään*.

Samaa ’erinomaisen, varman ja mutkattoman sujumisen’ merkitystä on myös konstruktioissa *mennä kuin [lastu] laineilla* ja *mennä kuin [tukki] koskessa*. Konstruktiossa *mennä kuin [lastu] laineilla* nominatiivia *lastu* seuraa adessiivi *laineilla* kuten konstruktiossa *mennä kuin [juna] kiskoilla*, ja konstruktiossa *mennä kuin [tukki] koskessa* on nominatiivin *[tukki]* jälkeen inessiivi *[koskessa]* (esimerkit 32 ja 33).

- (32) *Vanha vene on tosi hyvä merenkäynnissä, kantaa lastia ja menee kuin*

- (33) [lastu] laineilla, hän sanoo. (tusa1998)
Pitäisikö kaikki myhäillen hyväksyä ja mennä kuin [tukki] koskessa.
kysyy Veikko Huovinen. (karj1998)

Suuressa vertailusanakirjassa on *menee kuin tukki* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin tukki*). Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa *kuin lastu laineilla* on merkityksessä 'ajelehtiva, epävarmassa tilanteessa, horjuva' (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *lastu*). Konstruktiio *mennä kuin [lastu] laineilla* ei kanna samaa merkitystä kuin Muikku-Wernerin, Jantusen ja Kokon (2008) kuvaama vertaus, että joku tai jokin on 'ajelehtiva, epävarmassa tilanteessa tai horjuva'. *Kuin*-vertaus ilmaisee tyypillisesti ominaisuuden suurta määrää tai toiminnan intensiteettiä, eli *kaunis kuin kukka* on 'hyvin kaunis' ja *haisee kuin raato* 'haisee vahvasti' (Heinonen 2010: 352–353). *Kuin lastu laineilla* on *kuin*-vertaus, jonka semantiikka poikkeaa konstruktiosta *mennä kuin [lastu] laineilla*, jonka semantiikka on lähempänä konstruktion *mennä kuin [juna] kiskoilla* semantiikkaa. Mitä tahansa kielellistä kaavaa voidaan pitää konstruktiona, kunhan jokin aspekti sen muodosta tai funktiosta ei ole tarkkaan ennustettavista toisista olemassa olevista konstruktiosta (Goldberg 2006: 5). Konstruktion *mennä kuin [lastu] laineilla* merkitys ei olekaan suoraan ennustettavissa *kuin*-vertauksen *kuin lastu laineilla* merkityksestä.

Sekä konstruktion *mennä kuin [lastu] laineilla* että konstruktion *mennä kuin [tukki] koskessa* semantiikassa on paljon samaa, koska molemmissa on puutavaraan viittaava nominatiivi *lastu* ja *tukki* ja veteen viittaava adessiivi tai inessiivi *laineilla* tai *koskessa*. *Lastu* on merkitykseltään 'puun pinnasta sitä työstettäessä irronnut, ohut palanen' (KS 2015 s.v. *lastu*). *Tukki* taas on 'määrämitat täyttävä, karsittu puun runko' (KS 2015 s.v. *lastu*). Konstruktiossa *mennä kuin [lastu] laineilla* merkitys 'asioiden hyvin sujumisesta' on kevyempää kuin konstruktiossa *mennä kuin [tukki] koskessa*, jossa se on vakaampaa, luottavampaa. Huomiomme kohdistuu vain käsitteen niihin puoliin, joita metafora korostaa (P. Leino 1983: 108–109). Esimerkiksi konstruktiossa *mennä kuin [tukki] koskessa* korostuu *tukin* suuri koko ja paino, jolloin sen liikekin on vakaampaa suhteessa *lastuun*.

Konstruktiossa *mennä kuin [kesä] talven keskeltä* on samaa negatiivista merkitystä kuin konstruktiossa *mennä kuin [norsu] posliinikauppaan*. Konstruktiossa nominatiivia [*kesä*] seuraa genetiivistä [*talven*] ja ablatiivista [*keskeltä*] rakentuva postpositio *talven*

keskeltä. *Kesä* on 'lämpimin vuodenaika' (KS 2015 s.v. *kesä*). *Kesän* voidaankin ymmärtää lämmittävän kylmempää *talvea*, ja siksi konstruktion *mennä kuin [kesä] talven keskeltä* merkitys on negatiivinen, aineistoesimerkissä 'pettymys'. Lauseen subjekti *joulukuusen* voidaan ymmärtää merkitsevän mieleistä asiaa, joka häviää samalla tavalla kuin positiivisena koettava *kesä*. (esimerkki 34).

- (34) *JOULUKUUSEN mukana meni kuin [kesä] talven keskeltä*.
(kesu1999)

3.5. X partitiivissa

Partitiivissa taipuva X on useimmiten substantiivilauseke (NP) *mennä kuin [siimaa]*, mutta myös adjektiivilauseke (AP) on mahdollinen *mennä kuin [tyhjää] vaan*. Useassa substantiivilausekkeessa partitiivissa taipuva X on semantiikaltaan 'pitkä ja kapea asia', esimerkiksi *[siimaa]*, *[karvaköyttä]* ja *[ketjua]* (esimerkit 35–37).

- (35) *Parhaimmassa vedossa oli autokauppa, sillä Volkswageneita on mennyt kuin [siimaa] erityisesti tammi-helmikuussa*. (aamu1999, tusa 1999 ja kesu 1999)
- (36) *Matkoja menee kuin [karvaköyttä] ja saman tien ovat menneet jo ensi talven matkat*. (tusa1998)
- (37) *Noin 500 markan ketjuja meni kuin [ketjua]*. (kaleva1998_1999)

Konstruktioista *mennä kuin [siimaa]* on kaikista suosituin, sillä se löytyy kolmesta eri sanomalehdestä. Suuressa vertailusanakirjassa on *menee kuin siimaa* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin siimaa*). Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa on esimerkki (*jokin myy kuin siimaa*, eli 'jokin käy hyvin kaupaksi'. Samasta lähteestä löytyvät *kauppa käy kuin siimaa*, joka merkitsee sitä, että 'kaupankäynti sujuu erinomaisesti', ja *myydä kuin siimaa* on merkityksessä 'myydä paljon jotakin'. (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *siima*.) Myös konstruktio *mennä kuin siimaa* on merkityksessä 'jokin käy hyvin kaupaksi'. Esimerkiksi *Volkswageneita* kerrotaan menevän 'hyvin kaupaksi'.

Myös konstruktiot *mennä kuin [karvaköyttä]* ja *mennä kuin ketjua* ovat merkityksessä 'jokin käy hyvin kaupaksi'. Esimerkissä 36 hyvin kaupaksi käy *matkoja*, ja esimerkissä 37 [*noin 500 markan ketjuja*]. Sekä konstruktioita *mennä kuin [karvaköyttä]* että *mennä*

kuin [ketjua] voidaankin pitää konstruktion *mennä kuin* [siimaa] variaatioina. Esimerkiksi konstruktion *mennä kuin* [ketjua] lekseemivalinta *ketju* motivoituu lausekkeesta [noin 500 markan ketjuja]. Konstruktiot ovat sellaisia kieleen vakiintuneita malleja tai kokonaisuuksia, joissa yleensä ainakin jokin osa vaihtelee. Vaihtuvan osan kielellistä ainetta ei ole ennalta määrätty, mutta kielen puhujalla on jokin käsitys siitä, millaiset kielenaineokset tähän kohtaan sopivat. (J. Leino 2010 74.) Esimerkissä 37 juuri konstruktiota ympäröivä teksti antaa kirjoittajalle luvan käyttää konstruktiota *mennä kuin* [siimaa] muodossa *mennä kuin* [ketjua].

Lausekkeet [siimaa], [karvaköyttä] ja [ketjua] kuvaavat kaikki 'pitkää ja kapeaa asiaa'. *Silkki* on 'silkkiperhosen toukan kehräämä, ohut kuitu' (KS 2015 s.v. *silkki*). Lekseemin *silkki* merkitys 'ohuesta kuidusta' tuo sen merkitykseltään lähelle *siiman*, *karvaköyden* ja *ketjun* merkitystä. Tältä osin konstruktiot *mennä kuin* [silkkiä] *vaan* on variaatio konstruktiosta *mennä kuin siimaa* (esimerkki 38).

- (38) *Tottakai väliin keskustellaan tiukastikin, esim. työmääräyksistä ja budjetoinnista, mutta kaikki ei voikaan aina mennä kuin [silkkiä] vaan, johtaja Koivisto sanoo. (hs1995ka)*

Esimerkistä 38 havaitaan kuitenkin se, että konstruktioiden *mennä kuin* [siimaa] ja *mennä kuin* [silkkiä] *vaan* eivät ole semantiikaltaan samanlaiset. Konstruktiota pidetään käyttöpohjaisina, kielenkäytöstä opittuina malleina (Heinonen 2010: 369). Konstruktion *mennä kuin siimaa* merkitys on 'jokin käy hyvin kaupaksi', kun taas konstruktion *mennä kuin* [silkkiä] *vaan* merkitys on ennemminkin 'jokin sujuu hyvin'. Konstruktion *mennä kuin* [silkkiä] *vaan* mallina onkin konstruktion *mennä kuin* [siimaa] lisäksi ollut konstruktiot *mennä kuin* [vettä] *vaan* (esimerkki 39).

- (39) *Kaiken on mentävä kuin [vettä] vaan, teknisesti niin, ettei näyttelijän tekniikka edes näy, ja kaiken lisäksi ehdottoman valovoimaisesti. (hs1995ku)*

Suuressa vertailusanakirjassa on *menee kuin vettä vaan* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin vettä vaan*). Konstruktion merkitys *mennä kuin* [vettä] *vaan* on, että 'jokin sujuu hyvin, jopa vaivattomasti'. Kielitoimiston sanakirjassa *vesi* määritellään sanoin 'luonnon tavallisin neste, vedyn ja hapen yhdiste' (KS 2015 s.v. *vesi*). Luonnossahan vesi virtaa eteenpäin, ja samalla tavalla eteenpäin soljuvat tekijälleen vaivattomat asiat. Juuri *vaan*

yhdistää konstruktioita *mennä kuin [silkkiä] vaan* ja *mennä kuin [vettä] vaan*. Silkkiä voidaan myös käyttää veden ilmentäjänä esimerkiksi teatteriesityksissä, vaikka se ei varsinaisesti nestettä olekaan. Lausekkeen [vettä] lisäksi muita nestettä eri olomuodoissa kuvaavia, partitiivissa taipuvia lausekkeitä ovat [siideriä], [jäitä] ja yhdyssanan [lumilinnoja] määriteosa *lumi-* (esimerkit 40–42).

- (40) *Englanninkielistä Leijonakuningasta menee kuin [siideriä] kesähelteillä.* (aamu1995)
 (41) *Niin menee kuin [jäitä] polttelis.* (karj1995)
 (42) *Jos kemiläiseltä opetusministeriltä Maija Raskilta näinä aikoina kysyy, että miten menee, niin hän saattaa vastata: Niinhän tuo menee kuin [lumilinnoja] polttelisi.* (demari2000)

Konstruktiossa *mennä kuin [siideriä] kesähelteillä* on samaa semantiikkaa kuin konstruktiossa *menee kuin siimaa* eli 'asiat käyvät hyvin kaupaksi'. Muodoltaan tämä konstruktio on eri, sillä siinä partitiivia [siideriä] seuraa adessiivi *kesähelteillä*. Kielitoimiston sanakirjassa *siideri* on 'hedelmäpohjainen, mieto ja poreileva alkoholijuoma' (KS 2015 s.v. *siideri*). Konstruktioista *mennä kuin [siideriä] kesähelteillä* voidaan ymmärtää, että 'jotain menee todella paljon', aineistoesimerkin tapauksessa [*Englanninkielistä leijonakuningasta*].

Konstruktio *mennä kuin [jäitä] polttelis* on Suuressa vertailusanakirjassa muodossa *menee kuin jäitä polttelisi* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin jäitä polttelisi/polttaisi*). *Kuin jäitä polttaisi* merkitsee 'huonosti, väkinäisesti' (KS 2015 s.v. *jää*). Konstruktio *mennä kuin [jäitä] polttelis* on, että 'asiat menevät huonosti'. Konstruktio *mennä kuin [jäitä] polttelis* tulee selvemmin ilmi esimerkistä 42, jossa konstruktio *mennä kuin [jäitä] polttelis* on varioitu konstruktioiksi *mennä kuin [lumilinnoja] polttelisi*. Tässä konstruktiossa sekä partitiivin *jäitä* semantiikkaa että konstruktio *mennä kuin [jäitä] polttelis* on siirtynyt uuteen konstruktioon. Partitiivin *jäitä* semantiikka näkyy yhdyssanan *lumilinnoja* määriteosassa *lumi-*. *Jää* on 'veden jähmeä olomuoto, jäätyneet vesi' (KS 2015 s.v. *jää*). *Lumi* taas on 'jääkiteistä koostuva, valkea ja jauhemainen aine' (KS 2015 s.v. *lumi*). Konstruktio *mennä kuin [lumilinnoja] polttelisi* merkitys on vielä negatiivisempi, koska lekseemistä *lumilinna* saadaan kuva suuresta, vankasta rakennelmasta, jonka hajottaminen on haastavaa. Tyypillisimmin partitiivissa taipuva X onkin pitkää ja kapeaa asiaa kuvaava lekseemi tai nestettä kuvaava lekseemi.

Partitiivissa taipuva adjektiivilauseke esiintyy konstruktiossa *mennä kuin [tyhjää] vaan/vain*, joka on myös ollut mallina substantiivilausekkeen sisältävälle konstruktiolle *mennä kuin [silkkiä] vaan*. Vaikka substantiivi onkin X:n sanaluokkana huomattavasti adjektiivia yleisempi, on tässä konstruktiossa mallia antamassa ollut nimenomaan adjektiivilauseke substantiivilausekkeelle (esimerkit 43–45).

- (43) *Kun jäiden sekaan sopii, kymmenen metriä käsipohjaa menee kuin [tyhjää] vaan*. (karj1991)
 (44) *Päin punaisia liikennevaloja mennään kuin [tyhjää] vain!* (tusa1999)
 (45) *Se meni kuin [tyhjää] vaan, Rantanen kiittelee kaupunkia*. (kesu1999)

Konstruktio *mennä kuin [tyhjää] vaan/vain* toistuu siis kolmessa eri sanomalehtiaineistossa. Kielitoimiston sanakirjassa on *Ohitti muut kilpailijat kuin tyhjää vain* merkityksessä ’vaivattomasti’ (KS 2015 s.v. *tyhjä*). Myös konstruktion merkitys on ’asia sujuu vaivattomasti’, eli konstruktion merkitys on lähellä konstruktion *mennä kuin [silkkiä] vaan* merkitystä.

Edellisissä aineistoesimerkeissä konstruktion X on ollut ’pitkää ja kapeaa asiaa’ tarkoittava lekseemi, ’nestettä’ tarkoittava lekseemi tai adjektiivilauseke *[tyhjää]*. Konstruktiossa *mennä kuin [muurahaisia]* on jälleen substantiivilauseke *[muurahaisia]*, mutta se ei luonnollisesti viittaa pitkään ja kapeaan asiaan tai nesteeseen (esimerkki 46).

- (46) *Oppilaita ja opettajia tulee ja menee kuin [muurahaisia], jokainen niin kuin jotain tärkeää toimittaen tai vain muiden perässä kulkien*. (kesu1999)

Kielitoimiston sanakirjassa *muurahainen* määritellään ’yhdyskuntahyönteisiä, joiden eräät lajit rakentavat neulasista kekomaisia pesiä’ (KS 2015 s.v. *muurahainen*). Juuri ajatus yhdyskunnasta eli ihmisyyhteisöstä, tulee ilmi konstruktiosta *mennä kuin muurahaisia*. *Yhdyskunta* on ’suppeahkolla alueella asuvien ihmisten yhteisö ja määrääalueella elävien saman lajin eläinten joukko’ (KS 2015 s.v. *yhdyskunta*). Emergenssiksi kutsutaan sitä, että kokonaisuus on jotakin muuta kuin osiensa summa. Lausekonstruktioiden merkitystä tarkasteltaessa tämä näkyy selvimmin sellaisista idiomeista kuin *kaikki oli napillaan*, jonka ymmärtämiseksi ei todellakaan riitä, että tietää, mitä suomen kielessä tarkoittavat *nappi*, *kaikki* ja *olla* sekä sellaiset kieliopilliset muodot kuin imperfekti, adessiivi ja possessiivisuffiksi. (Onikki-Rantajääskö 2001: 28.) Konstruktion *mennä*

kuin [muurahaisia] ymmärtämisessä auttaa tieto siitä, että tietää, millainen hyönteinen muurahainen on. Konstruktion merkityksessä kuitenkin viitataan muurahaiselle tyypilliseen yhdyskuntakäyttäytymiseen eikä muurahaiseen itseensä. Konstruktion *mennä kuin* [muurahaisia] muoto on sama kuin muissa partitiivin sisältävissä konstruktioiden, mutta sen merkitys on selkeästi kauempana muiden konstruktioiden merkityksistä. Konstruktiot ovat aina muodon ja merkityksen yhteenliittymiä, ja niiden merkitykset ovat milloin konkreettisia ja milloin abstraktimpia (Siirinen 2006: 614). Konstruktiossa *mennä kuin* [muurahaisia] konkreettisuus näkyy juuri siinä, miten *oppilaat* ja *opettajat* liikkuvat samalla tavalla kuin muurahaiset.

3.6. X inessiivissä

Varioiva X voi taipua myös inessiivissä. Tyypillisin esimerkki konstruktiosta, jossa X on inessiivissä, on *mennä kuin* [elokuviissa] (esimerkit 47–49).

- (47) *Millan mielestä elämä ei mene kuin* [elokuviissa]. (tusa1999)
 (48) *Kaikki ei mene kuin* [elokuviissa]. (demari2000)
 (49) *Aluksi tarina meneekin kuin* [elokuviissa]. (karj1992)

Suuressa vertailusanakirjassa on *menee kuin elokuviissa* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin elokuviissa*). Vertausrakenteessa verrattavaa verrataan johonkin vertauskuvaan *asunto on kuin sikolätti* (Heinonen 2010: 351). Vertausrakenteita voivat myös olla *elämä/kaikki/tarina on kuin elokuva*. Vastaavasti juuri inessiivissä taipuva X tekee esimerkeistä *mennä kuin* [elokuviissa] konstruktiota, sillä niissä *elämää*, *kaikkea* tai *tarinaa* ei verrata *elokuvaan*, vaan konstruktion kokonaismerkityksestä syntyy kuva siitä, että *elokuviissa* tapahtumat etenevät aina käsikirjoituksen mukaan, eikä mahdollisuutta käsikirjoituksen ulkopuoliselle toiminnalle ole. Sisäpaikallissija inessiivin keskeinen merkitys on ilmaista joidenkin rajojen sisällä olemista (VISK 2008 § 1221). Konstruktiossa *mennä kuin* X ollaankin sisällä elokuvan käsikirjoitettuja tapahtumia, eli toimitaan elokuvan rajan asettamisissa puitteissa.

Koska *mennä kuin elokuviissa* on tyypillisin esimerkki konstruktiosta, missä X on inessiivissä, on muissakin samaa muotoa edustavissa konstruktioiden myös samaa merkitys-

tä. Esimerkiksi konstruktion *mennä kuin* [*harjoituksissa*] semantiikassa on paljon samaa kuin konstruktion *mennä kuin* [*elokuviissa*] semantiikassa (esimerkki 50).

(50) *Good Company meni kuin* [*harjoituksissa*]. (karj1997)

Jos konstruktiossa *mennä kuin* [*elokuviissa*] tapahtumat ovat ennalta käsikirjoitettuja, niin konstruktiossa *mennä kuin* [*harjoituksissa*] niitä on harjoiteltu ennakkoon. Kieli-toimiston sanakirja määrittelee lekseemin *harjoitus* 'harjoittamiseksi, totuttamiseksi, kehittämiseksi, valmentamiseksi ja harjoitteluksi' (KS 2015 s.v. *harjoitus*). Tämän sanakirjamääritelmän vuoksi *mennä kuin* [*harjoituksissa*] voi myös saada merkityksen, että 'asioiden sujumisessa on vielä toivomisen varaa'. Sanomalehtitekstien konstruktiota ympäröivä teksti antaa lukijalle selvyuden siitä, kummassa merkityksessä konstruktiota käytetään. Konstruktiot ovat järjestäytyneet siten, että ne muodostavat verkostoja, joissa rakenteiltaan, merkityksiltään ja funktioiltaan lähellä toisiaan olevilla konstruktiolla on osittain samanlaisia ominaisuuksia (Östman 2002: 96). Myös konstruktiolla *mennä kuin* [*aikakoneessa*] ja *mennä kuin* [*iltamissa*] on samaa semantiikkaa kuin konstrukti-oissa *mennä kuin* [*elokuviissa*] ja *mennä kuin* [*harjoituksissa*]. Myös konstruktioiden *mennä kuin* [*aikakoneessa*] ja *mennä kuin* [*iltamissa*] asiat sujuvat hyvin, mutta konstruktioiden semantiikka leimaa myös nopeus, jota lekseemit *aikakone* ja *iltamat* vahvistavat (esimerkit 51 ja 52).

(51) *Koko kesä meni kuin* [*aikakoneessa*]. (aamu1995)

(52) *Aika menee kuin* [*iltamissa*]. (kesu1999)

Aikakone on 'kuviteltu laite, jonka avulla voitaisiin liikkua ajassa eteen- ja taaksepäin' (KS 2015 s.v. *aikakone*). Konstruktiio *mennä kuin* [*aikakoneessa*] voikin merkitä sitä, että 'asiat etenevät nopeasti', mutta myös sitä, että 'asiat ovat jämähtäneet menneisyyteen tai suuntaavat kohti tulevaisuutta'. *Iltama* on 'ohjelmallinen huvitilaisuus illalla' (KS 2015 s.v. *iltama*). Myös suuresta vertailusanakirjasta löytyy *menee kuin iltamissa* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin iltamissa (ajasta)*). Konstruktiio *mennä kuin* [*iltamissa*] merkitseeekin sitä, että 'asiat sujuvat mukavasti ja nopeasti'.

Konstruktioiden *mennä kuin* [*elokuviissa*], *mennä kuin* [*harjoituksissa*] ja *mennä kuin* [*iltamissa*] ajalla on selkeämpi alku- ja loppupiste kuin konstruktioiden *mennä kuin* [*aikakoneessa*], jossa aikaa manipuloidaan liikkumalla ajassa joko eteen- tai taaksepäin.

Juuri ajan alku- ja loppupiste antaa vaikutelman, että esimerkiksi konstruktiossa *mennä kuin* [elokuviissa] asiat sujuvat ennalta sovitun käsikirjoituksen mukaisesti, jolla on alku- ja loppupiste. Konstruktion *mennä kuin* [aikakoneessa] voi tulkita positiiviseksi silloin, kun aika liikkuu eteenpäin. Ajan palatessa takaisin menneeseen on konstruktionkin merkitys negatiivisempi. Konstruktion X:n taipuminen inessiivissä on melko harvinaista, eikä inessiivi esiinny kaikissa tutkimusaineistoissa. Ainoastaan Aamulehden aineistoissa kollokaatti inessiivi yltää kollokaatiotaulukkaan. Konstruktiio *mennä kuin* [elokuviissa] toistuu Turun Sanomissa, Demarissa ja Karjalaisessa, ja onkin tyypillisin *mennä kuin* X -konstruktion edustaja, kun X taipuu inessiivissä. Konstruktiot *mennä kuin* [harjoituksissa], *mennä kuin* [aikakoneessa] ja *mennä kuin* [iltamissa] varioivat tätä konstruktiota, ja *mennä kuin* [aikakoneessa] poikkeaa sen semantiikasta juuri monimerkityksisyytensä takia. Kuitenkin konstruktion ja sen sisältämien lekseemien merkitysten täytyy olla sovitettavissa yhteen (Onikki-Rantajääskö 2001: 184). Tämä havainto toteutuu myös konstruktiossa *mennä kuin* X, ja esimerkiksi sen edustumassa *mennä kuin* [aikakoneessa].

3.7. X adessiivissa

Adessiivi on olosija ja ulkopaikallissija, jonka keskeisiä tehtäviä ovat paikan ja tilan, ajan ja omistajan ilmaiseminen. Adessiivisijaisella substantiivilla ilmaistaan lisäksi välinettä ja keinoa. Väline eli instrumentti on esine, laite tai abstraktimpi entiteetti, jota käytetään tietyn teon suorittamiseen. Keino tarkoittaa tekoa, joka suorittamalla saadaan aikaan tarkoitettu muutos tai uusi tilanne. Tavallisin välineen adverbialli on adessiivilauseke. Se esiintyy etenkin sellaisten verbien kanssa, jotka ilmaisevat teon suorittamista, sekä liike- ja liikuttamisverbien kanssa. (VISK 2008 § 990–1252.) Myös konstruktiossa *mennä kuin* [siivillä] liikeverbiä *mennä* seuraavat konjunktio *kuin* ja adessiivi *siivillä*. Konstruktion merkitys ei kuitenkaan ole niin välineellinen kuin esimerkiksi pelkkä liikeverbin ja adessiivin yhdistelmä *mennä siivillä* olisi (esimerkit 53–55):

- (53) *Siinä matka menee kuin [siivillä] ihania näköaloja katsellessa.*
(aamu1999)
- (54) *Pienen lapsen kanssa aika menee kuin [siivillä].* (karj1997)
- (55) *Harjoitteleimme täällä kuukauden ja aika tuntuu menevän kuin [siivillä]. Sanna kertoo.* (tusa1998)

Konstruktio *mennä kuin* [*siivillä*] on tyypillisin edustaja konstruktiolle *mennä kuin* X silloin, kun X:n edussana taipuu adessiivissa. Suuressa vertailusanakirjassa on *menee kuin siivillä* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin siivillä* (+)). Kielitoimiston sanakirjassa on *aika kului kuin siivillä* eli 'nopeasti' (KS 2015 s.v. *siipi*). Konstruktion *mennä kuin* [*siivillä*] merkitys onkin, että aineistoesimerkkien subjekti *matka/aika* 'kuluu nopeasti'. Konstruktion merkityksessä ei korostu adessiiviin liittyvä välineellisyys, vaan ajan nopea kuluminen, kuten esimerkiksi konstruktiossa *mennä kuin* [*iltamissa*]. Semantiikkaa 'valmiiksi käsikirjoitetuista tapahtumista' konstruktion *mennä kuin* [*elokuissa*] kaltaisesti löytyy konstruktiosta *mennä kuin* [*paperilla*] (esimerkki 56).

- (56) *Jos kaikki menee kuin [paperilla], palaa Nyholm takaisin
keskusrikospoliisin leipiin elokuussa ensi vuonna.* (hysa1997, karj1997)

Suomen kielen kuvailevan fraasisanakirjan mukaan *olla paperilla* merkitsee 'teoriassa' ja 'olla kirjattuna paperille' (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *paperi*). Myös *asia on käytännössä toinen kuin paperilla* merkitsee 'teoriassa, suunnitelmana' (KS 2015 s.v. *paperi*). Nämä merkitykset näkyvät myös konstruktiossa *mennä kuin* [*paperilla*], eli asiat menevät, kuten 'on suunniteltu, teoriassa'.

Konstruktion *mennä kuin* [*paperilla*] merkityksen ollessa 'teoriassa', on konstruktion *mennä kuin* [*veitsenterällä*] merkitys astetta epävarmempi. Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa *veitsen terällä* on 'ratkaisuvaiheessa, kriittisessä tilanteessa' (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko s.v. *veitsi*). Konstruktion *mennä kuin* [*veitsenterällä*] merkityksessä onkin 'ratkaisuvaiheessa oleminen': tapahtumat voivat edetä joko hyvään tai huonoon suuntaan. Myös konstruktiossa *mennä kuin* [*paperilla*] on mahdollisuus epäonnistumiseen, mutta tämä merkityspiirre tulee ilmi vasta ympäröivästä tekstiyhteydestä. Konstruktiossa *mennä kuin* [*veitsenterällä*] epävarmuus tulee ilmi konstruktiosta itsestään (esimerkki 57).

- (57) *Koko ajan menin kuin [veitsenterällä].* (hs1995sp)

Myös konstruktion *mennä kuin* [*sukkasillaan*] voi ymmärtää merkitykseltään joko positiiviseksi tai negatiiviseksi. *Olla sukkasillaan* merkitsee 'ilman kenkiä, vain sukat jalassa' (KS 2015 s.v. *sukkasillaan*). Tällainen liikkuminen voidaan ymmärtää liikkujalle

joko pehmeänä ja helppona tai haastavana, koska jalkineiden jaloille tarjoamaa suojaa ei ole. Yleensä sukkasillaan liikkumisesta lähtee vähemmän ääntä kuin jalkineista, ja siksi konstruktion voidaan ymmärtää merkitsevän 'varovaista, epävarmaa toimimista' konstruktion *mennä kuin [veitsenterällä]* kaltaisesti (esimerkki 58).

(58) *Muuten mennään kuin [sukkasillaan].* (aamu1999)

Jos konstruktioiden *mennä kuin [veitsenterällä]* ja *mennä kuin [sukkasillaan]* semantiikkaan liittyy 'epävarmuutta', niin sitä ei ole konstruktiossa *mennä kuin [aikamiehellä]* (esimerkki 59).

(59) *Parit harjoitukset menevät kuin [aikamiehellä],
ennakkoluulottomasti ja ratkaisuihinsa luottaen.* (karj1992)

Aikamies on 'täysikasvuinen, aikuinen mies' KS 2015 s.v. *aikamies*). *Mennä kuin aikamiehellä* viittaa siihen, että suorituksessa on hyödynnetty kokemusta ja harkintaa, jota esimerkiksi edesvastuuttomammaksi mielletyltä *poikamieheltä* puuttuisi. Metaforan perusluonne on, että koemme ja ymmärrämme tietentyypin asian toisenlaisen asian avulla (P. Leino 1983: 108). Adessiivin *aikamiehellä* merkitys vaikuttaakin konstruktion *mennä kuin [aikamiehellä]* merkitykseen. Mahdollisesta konstruktiosta *mennä kuin [poikamiehellä]* konstruktion merkitys muuttuisi toiseksi.

Konstruktioiden *mennä kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla]* ja *mennä kuin [muillakin]* merkitys on sikäli haastavammin pääteltävissä, että se aukenee kunnolla vasta ympäröivän tekstin avulla. Myöskään adessiivista välineen ilmaisimena ei ole apua tämän konstruktion tulkintaan. *Savonlinnan oopperajuhlat* on monelle tapahtumana tuttu, ja antaa viitteitä siitä, että *mennä kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla]* merkitsisi, että asiat sujuvat 'hienostuneesti'. Konstruktio ei kuitenkaan ole esimerkissä 60 tässä merkityksessä.

(60) *Hän meni kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla] siitä läpi missä Aida
on matalin.* (karj1997)

Odotuksen vastaisesti konstruktio merkitseekin sitä, että 'asiat suoritetaan helpoimman kautta'. *Oopperajuhlat* merkitsee 'juhlia, joiden ohjelma koostuu pääasiassa oopperaesityksistä' (KS 2015 s.v. *oopperajuhlat*). Konstruktion *mennä kuin [Savonlinnan ooppe-*

rajuhlilla] merkitys ei olekaan pääteltävissä sen komponenttien merkityksistä. Kokonaisuus on jotakin muuta kuin osiensa summa, eli on ominaisuuksia, joita ei voi palauttaa pelkästään osien ominaisuuksiksi (Onikki-Rantajääskö 2001: 28). Konstruktion *mennä kuin* [*Savonlinnan oopperajuhlilla*] merkitystä ei voikaan päätellä siitä, että tietää, mitä lekseemi *oopperajuhlat* tarkoittaa.

Konstruktion *mennä kuin* [*muillakin*] merkitys on vielä hankalammin pääteltävissä, koska adessiivi *muilla(kin)* viittaa melko rajaamattomaan joukkoon. *Muu* on esimerkiksi 'ryhmän muodostava, jäljelle jäävä, mainitsematta jäänyt' (KS 2015 s.v. *muu*). Tällä merkityksellä on vaikea päätellä, millaisen ryhmän lekseemin *muu* ajatellaan muodostavan. Konstruktion ymmärtämistä auttaa jälleen sen tekstiyhteys (esimerkki 61).

- (61) *Siinä se aika mennee kuin [muillakin], maailman mennoo kahtellessa.* (karj1998)

Konstekstissään konstruktion merkityksestä saa sellaisen kuvan, että asiat sujuvat mutkattomasti. Samanlaista kontekstisidonnaisuutta ei ole konstruktiossa *mennä kuin* [*kiskoilla*], joka on konstruktion *mennä kuin* [*juna*] *kiskoilla* variaatio (esimerkki 62).

- (62) *Pitää jarruttaa tavallista aiemmin, välttää laveita luistoja, mennä kuin [kiskoilla] ja ajaa tavallista enemmän perstuntumalla.* (karj1997)

Luvusta 3.4. X nominatiivissa selvisi, että *mennä kuin* [*juna*] *kiskoilla* merkitsee, että 'asiat sujuvat hyvin'. Konstruktio *mennä kuin* [*kiskoilla*] on lähellä *kuin*-vertausta siksi, että siinä *kiskoilla* *menemistä* verrataan *junan menemiseen kiskoilla*. Luen esimerkin *mennä kuin* [*kiskoilla*] konstruktioksi siksi, että siinä lukijan ajatellaan tuntevan konstruktio *mennä kuin* [*juna*] *kiskoilla* niin hyvin, että sitä käytetään *kuin*-vertauksen omaisesti pudottamalla nominatiivi [*juna*] pois konstruktion vaikuttaessa taustalla.

3.8. X instruktiivissa

Konstruktion *mennä kuin* X varioiva X voi olla myös instruktiivi. Edellä esitellyt esimerkit varioivasta X:stä ovat olleet substantiivilausekkeita ja partitiivissa myös adjektiivilauseke, mutta instruktiivissa taipuva X voi olla myös verbin E-infinitiivi. Instruk-

tiivissa taipuva substantiivilauseke löytyy Aamulehden aineiston kollokaatiotaulukosta frekvenssillä 1 (esimerkki 63).

- (63) *Pelintekijä Titus Channerin ja yllättäjä Mikko Arosillan koreilla Salo meni kuin [varkain] BC Nokian ohi. (aamu1999)*

Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa on *kuin varas yöllä*, joka merkitsee ’salaa, salakavalasti, yllättäen’ (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *varas*). Konstruktiossa *mennä kuin [varkain]* on samaa semantiikkaa, eli asia tapahtuu ’salaa, salakavalasti ja yllättäen’. Myös Kielitoimiston sanakirjassa *tulla kuin varas yöllä* merkitsee ’hiljaa, huomaamatta’. Vastaavasti *varas* on ’henkilö, joka varastaa’. (KS 2015 s.v. *varas*.) Konstruktion *mennä kuin [varkain]* merkitys onkin eri kuin vertauksen VER-RATTAVA *on kuin varas* merkitys (ks. Heinonen 2010: 351). Konstruktiot ovat vakiintuneita kielenyksiköitä, joissa yhdistyvät muoto ja merkitys (J. Leino 2010: 73).

Kaikissa muissa konstruktioissa, joissa X on instruktiivissa, X on verbin E-infinitiivi. E-infinitiivillä on kaksi mahdollista sijaa, inessiivi ja instruktiivi *kerto-e-ssa* ja *kerto-e-n* (VISK 2008 § 120). Konstruktiossa *mennä kuin X E-infinitiivi* taipuu ainoastaan instruktiivissa (esimerkit 64–66).

- (64) *Ensimmäiset päivät uuden kirjan aihoiden kanssa menevät kuin leijuen, niin hyvältä se tuntuu, Veronica Pimenoff naurahtaa.* (hs1995ku)
- (65) *Kaikki ei suinkaan ole mennyt kuin tanssien.* (kesu1999)
- (66) *Alkuerä meni kuin leikiten, mutta pääsy jatkoon toi stressin, joka tuntui välierässä.* (karj1994)

E-infinitiivin instruktiivi muodostaa adverbiaalimääritteinä toimivia lausekkeita, jotka ilmaisevat tapaa: ne kuvaavat sitä, miten hallitsevan verbin ilmaisema tilanne toteutuu *Taskuvaras kulki kaupungilla esiintyen turistioppaana* (VISK 2008 § 515). Myös konstruktiot *mennä kuin leijuen*, *mennä kuin tanssien* ja *mennä kuin leikiten* kuvaavat tapaa. Kielitoimiston sanakirjan mukaan verbi *leijua* merkitsee ’leijailla’, ja substantiivi *leija* on ’tuulen varassa leijaileva laite, jota ohjataan langasta’ (KS 2015 s.v. *leija*). Konstruktion *mennä kuin leijuen* kuvaakin sitä, että ’asia sujuu kevyesti ja helposti’. Suuressa vertailusanakirjassa on *menee kuin tanssi* (Tammi 2008 s.v. *menee kuin tanssi*). Urbanin Sanakirjan mukaan *tanssia* on ’liikkua kepeästi nyrkkeilykehässä’ (Urbaani Sanakirja s.v. *tanssia*). Kielitoimiston sanakirjassa *elämä ei ole pelkkää ruusuilla tanssimista*

merkitsee 'huoletonta onnea' (KS 2015 s.v. *tanssia*). Konstruktiio *mennä kuin tanssien* kuvaakin sitä, että 'asiat sujuvat huolettomasti'. Kielitoimiston sanakirjassa *leikki* on esimerkiksi merkitykseltään 'helppoa, vaivatonta, vaaratonta ja iloisen kevytmielistä toimintaa' (KS 2015 s.v. *leikki*). Myös konstruktiio *mennä kuin leikiten* on merkityksessä 'asia sujuu helposti'. Konstruktioiden *mennä kuin leijuen*, *mennä kuin tanssien* ja *mennä kuin leikiten* merkitykset ovatkin hyvin lähellä toisiaan.

Konstruktion *mennä kuin soitellen sotaan* merkitys poikkeaa edeltävien konstruktioiden merkityksestä, koska siinä E-infinitiiviä *soitellen* seuraa kohdetta ilmaiseva illatiivi *sotaan*. Ilman illatiivia *mennä kuin soitellen* konstruktion merkitys olisi lähellä esimerkiksi konstruktion *mennä kuin tanssien* merkitystä. Juuri illatiivi *sotaan* vaikuttaa konstruktion merkitykseen, sillä *sota* on 'suurten yhteisöjen välinen organisoitu aseellinen taistelu' (KS 2015 s.v. *sota*). Esimerkki 67 on jälleen tutkimusaineistosta.

- (67) *Vaskiviikko näkyy kaupungin katukuvassa, mutta samalla se on arvostettu koulutus- ja esiintymistilaisuus, johon muusikotkaan eivät mene kuin soitellen sotaan.* (karj1994)

Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa *lähteä soitellen sotaan* merkitsee 'ryhtyä toimeen valmistautumatta, uhoten'. Mahdollinen on myös *lähteä kuin soitellen sotaan*. (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *soitella*.) Urbanissa Sanakirjassa *mennä soitellen sotaan* merkitsee 'ryhtyä johonkin isoon asiaan alivalmistautuneena ja yliluotavaisena' (Urbaani Sanakirja s.v. *mennä soitellen sotaan*). Samaa merkitystä on konstruktiiossa *mennä kuin soitellen sotaan*, eli 'osallistutaan valmistautumatta'. Lekseemin *sota* semantiikkaan liittyvä negatiivisuus näkyykin juuri valmistautumattomuutena, ja sen aikaansaamina, negatiivisina vaikutuksina.

Myös konstruktiiossa *mennä kuin veittellä leikaten* instruktiivia *leikaten* edeltää välinettä ilmaiseva adessiivi *veittellä* (esimerkki 68).

- (68) *Kuoreveden kanta-asukkaat ovat perushämäläisiä, ja ero Keski Suomeen menee kuin veittellä leikaten.* (kesu1999)

Suomen kielen kuvailevassa fraasisanakirjassa *kuin veitsellä leikaten* on 'yhtäkkisesti, kerta kaikkiaan, kerralla' ja usein jokin *loppuu*, *katkeaa* tai *muuttuu* kuin *veitsellä leikaten*. (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008 s.v. *veitsi*). Kielitoimiston sanakirjassa

ääni katkesi kuin veitsellä leikaten merkitsee 'yhtäkkiä'. Sitä vastoin verbi *leikata* merkitsee esimerkiksi 'katkaista, irrottaa, halkaista, viiltää tai uurtaa'. (KS 2015 s.v. *leikata*.) Konstruktiio *mennä kuin veittellä leikaten* on aineiston perusteella merkityksessä, että eri puolilta Suomea tulevat ihmiset 'ovat keskenään erilaisia'.

Instruktiivissa taipuvien sanojen semantiikassa on liikettä *leijuen, soitellen, leikiten, leikaten* ja *tanssien*. Instruktiivin esiintyessä konstruktiiossa *mennä kuin X* yksinään saadaan kuva siitä, että asiat sujuvat hyvin. Kun konstruktiiossa instruktiivia seuraa illatiivi *sotaan* tai edeltää adessiivi *veittellä*, konstruktion merkitys muuttuu huomattavasti. Jos konstruktiio esiintyisi aina muodossa *mennä kuin leijuen/soitellen/leikiten/leikaten/tanssien*, olisi se merkityksessä 'asiat sujuvat hyvin'.

3.9. Analyysi kokoavasti

Konstruktion *mennä kuin X* varioivan X:n eri sijamuotojen perusteella sain vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni siitä, millainen on *mennä kuin X* -konstruktion variaatio. Varioiva X voi olla substantiivilauseke, adjektiivilauseke tai verbin E-infinitiivi, mutta tyypillisimmin se on substantiivilauseke. X voi taipua sijoissa allatiivi, illatiivi, nominatiivi, partitiivi, inessiivi, adessiivi ja instruktiivi. Substantiivilauseke voi taipua kaikissa edellä mainituissa sijamuodoissa, mutta adjektiivilauseke ainoastaan partitiivissa ja verbin E-infinitiivi instruktiivissa. Osa sijamuodoista on frekventimpiä kuin toiset ja osan semantiikassa on enemmän variaatiota. Voidaan siis todeta, että konstruktion *mennä kuin X* muoto on sellainen, että X on nominatiivissa, partitiivissa, inessiivissä, illatiivissa, adessiivissa, allatiivissa tai instruktiivissa taipuva substantiivilauseke, partitiivissa taipuva adjektiivilauseke tai instruktiivissa taipuva verbin E-infinitiivi.

Allatiivissa taipuva X on lähes aina lauseke [*kuumille kiville*] konstruktiiossa *mennä kuin [kuumille kiville]*. Konstruktion merkitys on tällöin 'käydä kaupaksi erittäin hyvin'. Konstruktiio *mennä kuin [tulisille hiilille]* varioi konstruktiota *mennä kuin [kuumille kiville]*, mutta se tuo merkitykseen enemmän 'kärsimättömyyttä ja jännittyneisyyttä'. Konstruktion *mennä kuin [tyhjille seinille]* poikkeaa kahden edeltävän konstruktion merkityksestä, sillä se tarkoittaa, että 'kukaan ei kuuntele tai huomioi puhujaa'. Konstruktiokielioppi rakentaa konstruktiioihin alusta lähtien muodon ja merkityksen välisen

suhteen, rakennekokonaisuuden ja sen funktion välisen suhteen ja kielen ja kulttuurin välisen suhteen (Östman 2002: 96–97). Konstruktiossa *mennä kuin* [*kuumille kiville*] muodon ja merkityksen välinen suhde on sen verran kiinteä, että tilaa variaatiolle ei juuri ole.

Allatiiviin ohella tilastollisestikin merkitsevässä illatiivissa on vähän variaatiota. Kaikista yleisin konstruktio on *mennä kuin* [*Kankkulan kaivoon*], sillä se toistuu yhteensä viisi kertaa eri aineistoissa. Konstruktio on merkitys on, että 'hukattu tai tuhlatu asia, usein raha, häviää kuvitteelliseen paikkaan'. Konstruktio on myös produktiivinen, sillä esimerkiksi konstruktio *mennä kuin* [*Mustin pyllyyn*] mukailee sitä. Illatiivissa taipuvassa X:ssä on myös muita paikkaan viittaavia lausekkeita, mutta ne ovat lähempänä *kuin*-vertausta kuin konstruktioita *mennä kuin* X. Vertausrakenteessa verrattavaa verrataan johonkin vertauskuvaan *asunto on kuin sikolätti* (Heinonen 2010: 351, 357.) *Mennä kuin* [*Kankkulan kaivoon*] on konstruktio *mennä kuin* X tyypillisin edustaja X:n taipuessa illatiivissa.

Konstruktio *mennä kuin* X varioiva X taipuu kieliopillisista sijoista nominatiivissa ja partitiivissa. Nominatiivissa on aina substantiivilauseke, mutta partitiivissa voi olla joko substantiivilauseke tai adjektiivilauseke. Tyypillisin nominatiivi on konstruktio *mennä kuin häkä*, jota seuraa kohdetta ilmaiseva illatiivi *keskustaväkeen/helsinkiläisiin* [*musiikkia kuuntelemaan yleisöön*] [*arkipäivän ongelmien kanssa kamppaileviin*]. Tämä konstruktio toistuu eri aineistoissa neljä kertaa, ja se kuvaa positiivista tapahtumaa, kuten konstruktio *mennä kuin* [*nappi*] *silmään*. Esimerkkien konstruktioiden *mennä kuin* [*häkä*] *helsinkiläisiin* ja *mennä kuin* [*nappi*] *silmään* merkitykset ovat lähellä toisiaan. Näistä konstruktioista poiketen *mennä kuin* [*norsu*] *posliinikauppaan* on merkitykseltään negatiivisempi. Kahden tai useamman yksikön, esimerkiksi sanan tai lausuman, peräkkäinen yhteensovittaminen harvoin tuottaa tulokseksi merkityksen, jossa näillä yksiköillä olisi edelleen vain sanakirjamerkityksensä (Östman 2002: 96). Kohdetta ilmaiseva illatiivi seuraa myös nominatiiveja [*nappi*] ja [*norsu*] konstruktioissa *mennä kuin* [*nappi*] *silmään* ja *mennä kuin* [*norsu*] *posliinikauppaan*. Näissä konstruktioissa konstruktio on jotain muuta kuin esimerkiksi nominatiivien *nappi* ja *norsu* sanakirjamerkitys.

Nominatiivissa taipuva X on myös konstruktiossa *mennä kuin [juna] eteenpäin/kiskoilla*. Tämän konstruktion merkitys on 'erinomainen, varma ja mutkaton sujuminen', joka on merkityksenä myös konstruktioissa *mennä kuin [lastu] laineilla* ja *mennä kuin [tukki] koskessa*. Sitä vastoin konstruktiossa *mennä kuin [kesä] talven keskeltä* 'mieleinen asia häviää samalla tavalla kuin positiivisena koettava *kesä*'. Nominatiivissa taipuvassa X:ssä onkin enemmän variaatiota lekseemien osalta kuin allatiivissa ja illatiivissa, mutta konstruktion merkitys säilyy lähes aina positiiviseen asiaan viittaavana konstruktion variaatiosta huolimatta.

Partitiivi X on joko substantiivilauseke tai adjektiivilauseke [*tyhjää*]. Substantiivilauseke kuvaa tyypillisesti 'pitkää ja kapeaa asiaa' *siimaa, karvaköyttä, ketjua* ja *silkkiä* tai 'nestettä' *vettä, siideriä, jäitä* ja *lumilinnoja*. Konstruktioiden *mennä kuin [siimaa]*, *mennä kuin [karvaköyttä]* ja *mennä kuin [ketjua]* merkitys on, että 'jokin käy hyvin kaupaksi'. Myös nesteen *siideriä* sisältävä konstruktio *mennä kuin [siideriä] kesähelteillä* on tässä merkityksessä.

Konstruktiot *mennä kuin [jäitä] polttelis* ja *mennä kuin [lumilinnoja] polttelisi* merkitsevät, että 'asiat menevät huonosti'. Konstruktion *mennä kuin [silkkiä] vaan* merkitys motivoituu adjektiivilausekkeen [*tyhjää*] sisältävän konstruktion *mennä kuin [tyhjää] vaan/vain* merkityksestä. Kolme kertaa aineistossa esiintyvä *mennä kuin [tyhjää] vaan/vain* merkitsee, että 'asia sujuu vaivattomasti'. Emergenssiksi kutsutaan sitä, että kokonaisuus on jotakin muuta kuin osiensa summa. Lausekonstruktioiden merkitystä tarkasteltaessa tämä näkyy selvimmin sellaisista idiomeista kuin *kaikki oli napillaan*, jonka ymmärtämiseksi ei todellakaan riitä, että tietää, mitä suomen kielessä tarkoittavat *nappi, kaikki* ja *olla* sekä sellaiset kieliopilliset muodot kuin imperfekti, adessiivi ja possessiivisuffiksi. (Onikki-Rantajääskö 2001: 28.) Partitiivilauseke onkin tyypillisimmin 'pitkä ja kapea asia' tai 'neste', mutta konstruktio *mennä kuin X* merkitsee partitiivisijaisen lausekkeen kanssa, että 'jokin käy hyvin kaupaksi, sujuu vaivattomasti tai menee huonosti'. Partitiivissa tapahtuukin siis kahtiajako konstruktioihin, joissa tapahtumat etenevät positiiviseen suuntaan, tai konstruktioihin, joissa tapahtumat etenevät negatiiviseen suuntaan.

Aikaulottuvuus on konstruktioissa *mennä kuin X*, joissa X on inessiivissä. Sekä konstruktioissa *mennä kuin [elokuviissa]* että *mennä kuin [harjoituksissa]* asiat etenevät en-

nalta sovitun käsikirjoituksen mukaisesti, jolla on sekä alku- että loppupiste. Alku- ja loppupiste on myös konstruktiolla *mennä kuin [iltamissa]*. Konstruktiossa *mennä kuin [aikakoneessa]* aikaa manipuloidaan matkustamalla ajassa eteenpäin tai taaksepäin. Konstruktion ja sen sisältämien lekseemien merkitysten täytyy olla sovitettavissa yhteen (Onikki-Rantajääskö 2001: 184).

Adessiivissa yleisimpiä konstruktioita ovat *mennä kuin [paperilla]* ja *mennä kuin [siivillä]*. Kaksi kertaa esiintyvässä konstruktiossa *mennä kuin [paperilla]* on samaa semantiikkaa kuin konstruktiossa *mennä kuin [elokuvissa]*, eli 'asiat sujuvat ennalta sovitun käsikirjoituksen mukaan'. Aikasidonnaisuus näkyy konstruktiossa *mennä kuin [siivillä]*, jossa tapahtumat etenevät nopeasti eteenpäin. Konstruktiossa *mennä kuin [veitsenterällä]* ollaan ratkaisuvaiheessa, ja konstruktio *mennä kuin [sukkasillaan]* voi tarkoittaa joko 'vaikeaa tai helppoa sujumista'. Konstruktio *mennä kuin [aikamiehellä]* viittaa 'asioiden harkittuun suorittamiseen'.

Huomattavasti kontekstisidonnaisempia konstruktioita ovat *mennä kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla]* ja *mennä kuin [muillakin]*, joiden merkitystä on vaikea päätellä asiayhteydestä irrotettuina. Niitä voidaankin pitää tutumpien konstruktioiden variantteina. Myös *mennä kuin [kiskoilla]* on variaatio tutummasta konstruktiosta *mennä kuin [juna] kiskoilla*. Adessiivissa esiintyykin sekä muodoltaan ja merkitykseltään vakiintuneita konstruktioita *mennä kuin [paperilla]*, että produktiivisia esimerkkejä, joiden merkitystä niiden konteksti selkeyttää *mennä kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla]*.

Instruktiivinen on konstruktion X:n ainut sijamuoto, joka on sekä substantiivilausekkeella että verbin E-infinitiivillä. Instruktiivinen on substantiivilauseke ainoastaan konstruktiossa *mennä kuin [varkain]*, muuten se on verbin E-infinitiivi. Konstruktiot *mennä kuin leijuen*, *mennä kuin tanssien* ja *mennä kuin leikiten* merkitsevät sitä, että 'asiat sujuvat vauhtomasti'. Kun instruktiivista seuraa illatiivi *mennä kuin soitellen sotaan* tai edeltää adessiivi *mennä kuin veittellä leikaten*, myös konstruktion merkitys muuttuu. Konstruktiot ovat vakiintuneita kielenyksiköitä, joissa yhdistyvät muoto ja merkitys (J. Leino 2010: 73). Siksi muutos muodossa muuttaa myös merkitystä.

Konstruktion X:n sijamuoto ja lekseemivalinta vaikuttaa siis siihen, mikä on konstruktion merkitys. Konstruktiolle *mennä kuin X* ei voida kuvata ainoastaan yhtä merkitystä,

mutta konstruktion mahdollisia merkityksiä on rajatusti, ja ne riippuvat sekä X:n edusosan sijamuodosta että X:n lekseemeistä. Esimerkiksi konstruktio *mennä kuin X*, missä X on allatiivissa, on lähes aina *mennä kuin [kuumille kiville]*, eli merkityksessä 'käydä kaupaksi erittäin hyvin'. Konstruktion *mennä kuin X* merkityksen kuvaaminen lähteekin aina liikkeelle siitä, että selvitetään X:n sijamuoto. Sijamuodon selvittämisen jälkeen vaihtoehdot konstruktion mahdollisille merkityksille rajautuvat. Edellä olen kuvannut konstruktioiden merkityksiä, jotka esiintyvät tutkimusaineistoni sanomalehdissä. Kuvaamani merkitykset ovatkin suhteessa tutkimusaineistoon, ja jossakin toisessa tutkimusaineistossa ja laajemmin kielenkäytössä yleensä konstruktiolle voidaan esittää myös muita merkityksiä.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimusaiheeni oli konstruktio *mennä kuin X* kirjoitetussa suomen kielessä (sanomalehtikieli). Konstruktio rakentuu liikeverbistä *mennä*, *kuin*-konjunktiosta ja konjunktiota seuraavasta, varioivasta *X*:stä, joka on esimerkiksi substantiivilauseke (NP). *X*:n on muodostettava muoto- ja merkityskokonaisuus konstruktion alkuosan *mennä kuin* kanssa, jotta se kuuluisi konstruktion, eivätkä kaikki konstruktion alkuosaa *mennä kuin* seuraavat lausekkeet ole osa konstruktiota *mennä kuin X*.

Kimmokkeena omalle tutkimukselleni oli havainto siitä, että *mennä kuin X* toistuu sekä kirjoitetuissa teksteissä että omassa kielenkäytössäni. Aineistoon (sanomalehdet) perehtyminen vahvisti käsitystäni siitä, että *mennä kuin X* on vakiintunut kielenkäyttöön. Konstruktion toistuvuus ja aikaisemman tutkimuksen puute toimivat perusteena omalle tutkimukselleni.

Tutkimukseni teoreettisena taustana on kognitiivinen kielentutkimus ja konstruktiokielioppi. Kognitiivisessa kielentutkimuksessa teoreettinen taustani pohjautuu Ronald W. Langackerin ja Leonard Talmy'n työhön ja suomalaisista tutkijoista erityisesti Tiina Onikki-Rantajääsköön. Konstruktiokieliopissa tutkimukseni teoreettinen tausta pohjautuu Charles Fillmoren ja Paul Kayn ja Adele E. Goldbergin työhön ja suomalaisista tutkijoista erityisesti Jan-Ola Östmaniin ja Jaakko Leinoon.

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää konstruktion variaatiota sanomalehtikielessä ja sen vakiintuneisuutta sanomalehtikieliseen tutkimusaineistooni. Aineistopohjainen tutkimus tuki tutkimukseni tavoitteita, sillä aineisto ei ole vain esimerkkivaranto, vaan tutkimus muodostuu laajamittaisesta aineiston analysoimisesta. Tutkimusaineistona minulla olivat Suomen kielen tekstikokoelman kirjoitetut, suomenkieliset, 1990-luvulta peräisin olevien sanomalehtien Aamulehti, Demari, Helsingin Sanomat, Hyvinkään Sanomat, Hämeen Sanomat, Iltalehti, Kaleva, Karjalainen, Keskisuomalainen ja Turun Sanomat eri vuosikerrat. Koska tutkimukseni tavoitteena oli selvittää konstruktion variaatiota sanomalehtikielessä ja sen vakiintuneisuus sanomalehtikieliseen tutkimusaineistoon, tutkimusaineistoni oli tutkimukseni kannalta relevantti ja tarpeeksi laaja. Sanomalehtitekstien ainoana rajoituksena oli se, että ne ovat peräisin 1990-luvulta ja tuoreimmat sanomalehtitekstit puuttuivat. Tuoreemmissa sanomalehtien vuosikerroissa saattaisi

olla sellaista *mennä kuin X* -konstruktion variaatiota, jota vanhemmista sanomalehdistä ei löydy. Jos olisin kuvannut konstruktion kehittymistä, olisin voinut hyödyntää myös tutkimusaineistoani vanhempia sanomalehtiä.

Koska tutkimusaineistoni koostui sanomalehdistä, tutkimukseni rajoittui sanomalehtikieliseen aineistoon. Mahdollisena jatkotutkimuksena olisikin tutkia konstruktiota *mennä kuin X* muunlaisissa teksteissä, esimerkiksi kaunokirjallisuudessa, ylioppilasaineissa tai internetin keskustelupalstoilla. Erilaiset tekstit tarjoaisivat kattavampaa kuvaa konstruktion *mennä kuin X* variaatiosta.

Tutkimusongelmanani ja tutkimuskysymyksenäni oli selvittää, millainen on *mennä kuin X* -konstruktion variaatio ja onko konstruktiio vakiintunut kirjoitettuun suomen kieleen (sanomalehtikieli). Tutkimushypoteesini oli, että konstruktion muoto varioi ja *mennä*-verbillä ja erityisesti *kuin*-konjunktiota seuraavalla X:llä esiintyy taivutusmuotoja, jotka ovat tässä konstruktiossa selkeästi vakiintuneet kirjoitettuun kieleen. Tutkimuksessani korostui X:n muoto, mutta otin myös kantaa sen merkitykseen, sillä muodolla ja merkityksellä on suhde toisiinsa.

Tutkimushypoteesini oli, että konstruktion *mennä kuin X* muoto varioi ja tutkimukseni selviää, että tämä hypoteesi pitää paikkansa. Varioiva X voi olla substantiivilauseke, adjektiivilauseke tai verbi. Substantiivilauseke taipuu nominatiivissa, partitiivissa, inessiivissä, illatiivissa, adessiivissa, allatiivissa ja instruktiivissa. Adjektiivilauseke taipuu partitiivissa ja verbin E-infinitiivi instruktiivissa (taulukko 6).

TAULUKKO 6. Esimerkki konstruktiosta X:n eri sijamuodoissa.

X:n sijamuoto:	aineistoesimerkki:
nominatiivi	<i>mennä kuin</i> [häkä] <i>helsinkiläisiin</i>
partitiivi	<i>mennä kuin</i> [tyhjää] <i>vaan/vain</i>
inessiivi	<i>mennä kuin</i> [elokuvissa]
illatiivi	<i>mennä kuin</i> [Kankkulan kaivoon]
adessiivi	<i>mennä kuin</i> [paperilla]
allatiivi	<i>mennä kuin</i> [kuumille kiville]
instruktiivi	<i>mennä kuin</i> [leijuen]

Konstruktion *mennä kuin* X varioiva X taipuu kieliopillisista sijoista nominatiivissa ja partitiivissa. Nominatiivissa on aina substantiivilauseke, mutta partitiivissa voi olla joko substantiivilauseke tai adjektiivilauseke. Tyypillisin nominatiivi on konstruktio *mennä kuin häkä*, jota seuraa kohdetta ilmaiseva illatiivi *keskustaväkeen/helsinkiläisiin/[musiikkia kuuntelemaan yleisöön]/[arkipäivän ongelmien kanssa kamppaileviin]*. Tämä konstruktio kuvaa positiivista tapahtumaa kuten konstruktio *mennä kuin [nappi] silmään*. Näistä konstruktioista poiketen *mennä kuin [norsu] posliinikauppaan* on merkitykseltään negatiivisempi. Kohdetta ilmaiseva illatiivi seuraa myös nominatiiveja *[nappi]* ja *[norsu]* konstruktioissa *mennä kuin [nappi] silmään* ja *mennä kuin [norsu] posliinikauppaan*.

Nominatiivissa taipuva X on myös konstruktiossa *mennä kuin [juna] eteenpäin/kiskoilla*. Tämän konstruktion merkitys on 'erinomainen, varma ja mutkaton sujuminen', joka on merkityksenä myös konstruktioissa *mennä kuin [lastu] laineilla* ja *mennä kuin [tukki] koskessa*. Sitä vastoin konstruktiossa *mennä kuin [kesä] talven keskeltä* 'mieleinen asia häviää samalla tavalla kuin positiivisena koettava *kesä*'. Konstruktiossa, jossa X taipuu nominatiivissa, konstruktion merkitys on lähes aina positiivinen *mennä kuin [nappi] silmään*, mutta myös negatiivinen tulkinta on mahdollinen.

Partitiivi X on joko substantiivilauseke tai adjektiivilauseke *[tyhjää]*. Substantiivilauseke kuvaa tyypillisesti 'pitkää ja kapeaa asiaa' *siimaa, karvaköyttä, ketjua* ja *silkkiä* tai 'nestettä' *vettä, siideriä, jäitä* ja *lumilinnoja*. Konstruktioiden *mennä kuin [siimaa]*, *mennä kuin [karvaköyttä]* ja *mennä kuin [ketjua]* merkitys on, että 'jokin käy hyvin kaupaksi'. Myös nesteen *siideriä* sisältävä konstruktio *mennä kuin [siideriä] kesäheiteillä* on tässä merkityksessä.

Konstruktiot *mennä kuin [jäitä] polttelis* ja *mennä kuin [lumilinnoja] polttelisi* merkitsevät, että 'asiat menevät huonosti'. Konstruktion *mennä kuin [silkkiä] vaan* merkitys motivoituu adjektiivilausekkeen *[tyhjää]* sisältävän konstruktion *mennä kuin [tyhjää] vaan/vain* merkityksestä: *mennä kuin [tyhjää] vaan/vain* merkitsee, että 'asia sujuu vaittomasti'. Myös partitiivissa tapahtuu kahtiajako konstruktion positiiviseen tai negatiiviseen merkitykseen, mutta positiivinen merkitys on jälleen yleisempi.

Aikaulottuvuus on konstruktioissa *mennä kuin X*, joissa X on inessiivissä. Sekä konstruktioissa *mennä kuin [elokuviissa]* että *mennä kuin [harjoituksissa]* asiat etenevät ennalta sovitun käsikirjoituksen mukaisesti, jolla on sekä alku- että loppupiste. Alku- ja loppupiste on myös konstruktioilla *mennä kuin [iltamissa]*. Konstruktiossa *mennä kuin [aikakoneessa]* aikaa manipuloidaan matkustamalla siinä eteenpäin tai taaksepäin. Yleensä alku- ja loppupisteeltään rajattu aika konstruktiossa *mennä kuin [elokuviissa]* antaa konstruktioille positiivisen tulkinnan, ja ajan ollessa kestoaltaan epämääräisempi, voidaan konstruktio tulkita joko positiivisena tai negatiivisena *mennä kuin [aikakoneessa]*.

Kaikista yleisin konstruktio illatiivissa on *mennä kuin [Kankkulan kaivoon]*, ja sen merkitys on, että 'hukattu tai tuhattu asia, usein raha, häviää kuvitteelliseen paikkaan'. Konstruktio on myös produktiivinen, sillä esimerkiksi konstruktio *mennä kuin [Mustin pyllyyn]* mukailee sitä. Adessiivissa yleisimpiä konstruktioita ovat *mennä kuin [paperilla]* ja *mennä kuin [siivillä]*. Konstruktiossa *mennä kuin [paperilla]* on samaa semantiikkaa kuin konstruktiossa *mennä kuin [elokuviissa]*, eli 'asiat sujuvat ennalta sovitun käsikirjoituksen mukaan'. Aikasidonnaisuus näkyy konstruktiossa *mennä kuin [siivillä]*, jossa tapahtumat etenevät nopeasti eteenpäin. Konstruktiossa *mennä kuin [veitsenterällä]* ollaan ratkaisuvaiheessa, ja konstruktio *mennä kuin [sukkasillaan]* voi tarkoittaa joko 'vaikeaa tai helppoa liikkumista'. Konstruktio *mennä kuin [aikamiehellä]* viittaa 'asioiden harkittuun suorittamiseen'.

Huomattavasti kontekstisidonnaisempia konstruktioita ovat *mennä kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla]* ja *mennä kuin [muillakin]*, joiden merkitystä on vaikea päätellä asiayhteydestä irrotettuina. Niitä voidaankin pitää tutumpien konstruktioiden variantteina. Myös *mennä kuin [kiskoilla]* on variaatio tutummasta konstruktioista *mennä kuin [juna] kiskoilla*. Adessiivissa esiintyykin sekä muodoltaan ja merkitykseltään vakiintuneita konstruktioita *mennä kuin [paperilla]* että produktiivisia esimerkkejä, joiden merkitystä niiden konteksti selkeyttää *mennä kuin [Savonlinnan oopperajuhlilla]*. Merkillepantavaa on myös se, että adessiivissa mahdollisia merkityksiä konstruktioille *mennä kuin X* on useita.

Allatiivissa taipuva X on lähes aina lauseke *[kuumille kiville]* konstruktiossa *mennä kuin [kuumille kiville]*. Konstruktion merkitys on tällöin 'käydä kaupaksi erittäin hyvin'.

Konstruktio *mennä kuin* [tulisille hiilille] varioi konstruktiota *mennä kuin* [kuumille kiville], mutta se tuo merkitykseen enemmän 'kärsimättömyyttä ja jännittyneisyyttä'. Konstruktion *mennä kuin* [tyhjille seinille] poikkeaa kahden edeltävän konstruktion merkityksestä, sillä se tarkoittaa, että 'kukaan ei kuuntele tai huomioi puhujaa'.

Instruktiivinen on konstruktion X:n ainut sijamuoto, joka on sekä substantiivilausekkeella että verbin E-infinitiivillä. Instruktiivinen on substantiivilauseke ainoastaan konstruktiossa *mennä kuin* [varkain], muuten se on verbin E-infinitiivi. Konstruktiot *mennä kuin leijuen*, *mennä kuin tanssien* ja *mennä kuin leikiten* merkitsevät sitä, että 'asiat sujuvat vavattomasti'. Kun instruktiivia seuraa illatiivi *mennä kuin soitellen sotaan* tai edeltää adessiivi *mennä kuin veittellä leikaten*, myös konstruktion merkitys muuttuu negatiivisempaan suuntaan.

Konstruktion kuvaamisessa kuvaukseni rajoittui varioivan X:n muotoon ja merkitykseen. Toisena jatkotutkimusmahdollisuutena olisikin tutkia *mennä*-verbin eri taivutusmuotoja konstruktiossa *mennä kuin X*. Jo konstruktion X:n analysoiminen osoittautui sen verran laajamittaiseksi, että halusin keskittyä siihen perusteellisesti. Jo X:n perusteellinen kuvaus tarjoaa paljon informaatiota konstruktion *mennä kuin X* variaatiosta ja sille ominaisista merkityksistä.

Toinen tutkimushypoteesini oli, että konstruktio *mennä kuin X* on vakiintunut suomen kieleen (sanomalehtikieleen). Myös tämä tutkimushypoteesi sai vahvistusta siitä, että *mennä kuin X* toistui systemaattisesti eri tutkimusaineistoissa, ja esimerkiksi sama X:n sijamuoto ja merkitys löytyi eri tutkimusaineistoista. Esimerkiksi inessiivi [elokuviissa] toistui aineistoissa Turun Sanomat (1999), Demari (2000) ja Karjalainen (1992). Jokaisen tutkimusaineiston *mennä kuin* [elokuviissa] on kontekstiltään erilainen, joka viittaa siihen että konstruktio on vakiintunut.

Tutkimukseeni perehtyminen tarjoaa kuvan konstruktion *mennä kuin X* variaatiosta ja vakiintumisesta sanomalehtikieliseen tutkimusaineistoon. Konstruktion muoto varioi ja *mennä*-verbillä ja erityisesti *kuin*-konjunktioita seuraavalla X:llä esiintyy taivutusmuotoja, jotka ovat tässä konstruktiossa selkeästi vakiintuneet kirjoitettuun kieleen. Myös konstruktion mahdolliset merkitykset ovat rajatut.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- Aamulehti 1995. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 3 838 400 sanetta. Koostajat: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Aamulehti 1999. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 16 608 843 sanetta. Koostajat: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Demari 1995. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 2 051 156 sanetta. Koostajat: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Demari 1997. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 90 480 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Demari 1998. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 1 578 721 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Demari 1999. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 2 939 448 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Demari 2000. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 660 039 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Helsingin Sanomat 1995. Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 22 064 252 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen

laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Hyvinkään Sanomat 1994: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 717 546 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Hyvinkään Sanomat 1997: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 1 460 114 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Hämeen Sanomat 1999: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 1 047 190 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Hämeen Sanomat 2000: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 195 844 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Iltalehti 1996: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 955 644 sanetta. Koostajat: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Kaleva 1998–1999: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 9 758 628 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Karjalainen 1991: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 2 651 281 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuu yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Si-

- jainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1992: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 4 415 638 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1993: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 3 167 189 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1994: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 4 886 661 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1995: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 6 178 856 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1997: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 6 341 456 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1998: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 5 970 089 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.
- Karjalainen 1999: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 2 161 886 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Jo-

ensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Karjalainen Määrittelemättömät: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 60 794 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos, Joensuun yliopiston yleinen kielitiede ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Keskisuomalainen 1999: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 7 928 830 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Turun Sanomat 1998: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 11 400 290 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Turun Sanomat 1999: Elektroninen dokumenttikokoelma suomen kieltä, joka sisältää 11 821 904 sanetta. Koostajat: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos ja CSC - Tieteellinen laskenta Oy. Sijainti: Saatavilla Kielipankin kautta, <http://www.kielipankki.fi/>. URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>.

Kirjallisuus

BOAS, HANS C. 2008: Resolving form-meaning discrepancies in Construction Grammar. Jaakko Leino (toim.), *Constructional Reorganization* s. 11–36. *Constructional Approaches to Language* 5. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

CROFT, WILLIAM 2001: *Radical construction grammar. Syntactic theory in typological perspective*. Oxford: Oxford University Press.

FRIED, MIRJAM – BOAS, HANS C. (toim.) 2005: *Grammatical constructions. Back to the roots*. *Constructional Approaches to Language*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- GOLDBERG, ADELE E. 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- HAAPAHARJU, JARMO 2008: *Mennä-verbi kohde- ja lähdekonstruktiossa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- HADDINGTON, PENTTI – SIVONEN, JARI (toim.) 2010: *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus.
- HEINONEN, TARJA RIITTA 2010: *Kuin*-vertaukset. – *Virittäjä* 3 s. 348–373.
- HERLIN, ILONA – KOTILAINEN, LARI (toim.) 2012: *Verbit ja konstruktiot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HUUMO, TUOMAS 2003: *Konstruktiot muutoksessa*. – *Virittäjä* 2 s. 310–313.
- HUUMO, TUOMAS – SIVONEN, JARI 2010: Conceptualizing change as deictic abstract motion: Metaphorical and grammatical uses of ‘come’ and ‘go’ in Finnish. – Fey Parrill, Vera Tobin & Mark Turner (toim.), *Meaning, form and body* s. 111–128. Stanford, California: Center for the Study of Language and Information Publications.
- HUUMO, TUOMAS – SIVONEN, JARI 2010: Leonard Talmy. Kognitiivisen kielitieteen klassikko. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 19–40. Helsinki: Gaudeamus.
- IWATA, SEIZI 2005: The role of verb meaning in locative alternations. – Mirjam Fried & Hans C. Boas (toim.), *Grammatical constructions. Back to the roots* s. 101–118. Constructional Approaches to Language. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- JAAKOLA, MINNA 2011: Kognitiivisen kielentutkimuksen perusteet. – *Virittäjä* 1 s. 122–130.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2004: *Synonymia ja käännösuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 35. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2009: Ei pelkästään mielikuvituksen puutteen vuoksi. Kieliaineistojen systemaattinen käyttö kielentutkimuksessa. – *Virittäjä* 1 s. 101–113.

- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2009: Konstruktioiden töitä. – *Virittäjä* 1 s. 145–148.
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2012: Sehän menee että suhahtaa. Tulemisen ja menemisen äänet. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktiot* s. 62–103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kielipankki*. <http://kitwiki.csc.fi/twiki/bin/view/FinCLARIN/KielipankkiAineistotFtc> (17.3.2015).
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. <http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (14.4.2015).
- KOIVUSALO, ESKO 1992: Sanomalehti ja äidinkieli. – *Kielikello* 2.
- KOTILAINEN, LARI 2004: Matka kohti kognitiivista kielikäsitystä. – *Virittäjä* 1 s. 141–147.
- KOTILAINEN, LARI & HERLIN ILONA 2012: Johdatus verbi- ja konstruktiotutkimukseen. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktiot* s. 7–26. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE – TURNER, MARK 1989: *More than cool reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of cognitive grammar. Volume 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford, California: Stanford University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1991: *Foundations of cognitive grammar. Volume 2. Descriptive Application*. Stanford, California: Stanford University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LAUERMA, PETRI 2012: Tekstityyppi. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 67–69. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, JAAKKO (toim.) 2008: *Constructional reorganization*. Constructional Approaches to Language 5. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- LEINO, JAAKKO 2010: Adele E. Goldberg. Väitöskirjalla klassikoksi. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, PENTTI 1983: Mielikuvat kielikuvien takana. – *Virittäjä* 1 s. 107–116.
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO – JANTUNEN, JARMO HARRI – KOKKO, OSSI 2008: *Suurella sydämellä ihan sikana. Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- MÄNTYLÄ, KATJA 2006: Vieraan kielen idiomit. Banaaninkuoria vai helmiä? - Riikka Alanen, Hannele Dufva & Katja Mäntylä (toim.), *Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön* s. 151–164. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- NENONEN, MARJA 2002: *Idiomit ja leksikko. Lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 29. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1978.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2008: Kielentutkijan mielikuvituksen puute eli mihin todelliseen kielenkäyttöön perustuvaa aineistoa tarvitaan. – *Virittäjä* 2 s. 276–284.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 817. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 41–70. Helsinki: Gaudeamus.
- PAJUNEN, ANNELI 2002: Suomen paikallissijaisten olotilanilmausten kehittyminen lokaalisen mallin mukaan. – *Virittäjä* 2 s. 275–283.
- SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- SIIROINEN, MARI 2006: Konstruktiot hujuivat Tokiossa. Neljäs konstruktiokielioppi-konferenssi Tokiossa 1.–3.9.2006. – *Virittäjä* 4 s. 614–617.
- SIVONEN, JARI 2005: *Mutkia matkassa. Nykysuomen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 2: Typology and process in concept structuring*. Cambridge Massachusetts: The MIT Press.
- TAMMELIN-LAINE, TAINA 2013: Kiinnostava artikkelikokoelma verbikonstruktioista. – *Virittäjä* 2 s. 299–303.
- TAMMI, JARI 2008: *Haisee kuin eilinen siili. Suuri vertailusanakirja*. Helsinki: Pikku-
idis.
- Urbaani Sanakirja*. <http://urbanisanakirja.com/> (4.3.2015).
- VIINIKKA, JENNI – VOUTILAINEN, EERO 2013: Ääniä ilmassa, merkkejä paperilla. Puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta. – *Kielikello* 3.
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: Infinitiivi ja sen infiniittisyys. - *Virittäjä* 1 s. 1–6.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php> (10.3.2015).
- ÖSTMAN, JAN-OLA 2002: Sulvan kansan wellerismit konstruktiona. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidin kielen merkitykset* s. 75–97. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 869. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.